ዝብሃላ እዝክር። ኣብቲ ሽዑ እዋን የማነ ገብረኣብ ናይታ ክለብ ፕረሲደንት መሪጸሞ፡ ኣተኣላልያኡን ኣመራርሓኡን ምስኦም ከፍ ኢሉ ክዕዘቦ ከለኹ ብሓቂ እድንጽወኒ ነይሩ። እዚ ወዲ ሰብኣይ ምስ ኰነ እንታይ ኰን ክኸውን ኢዩ ኢለ እሓስብ ነይረ። ኣነ ሜዳ ተሰሊፈ ኣብ ዜና ምስ ረኸብኩዎ ንሱ ኣለልዩኒ ኣነ ግን ጋግየዮ ዳግማይ ደንጽዩኒ፡ ኣዝየ ድማ ተሓጒሰ።

ካብቶም ኣብ ስሳታት ዝነበሩ ኤርትራውያን ተመሃሮ ዩኒቨርስቲ ኣዲስ-ኣበባ፡ ግዱሳት ሃገራውያንን ነይሮም። ኣብ ኣስመራ መጺኦም ብመደብ በብሓደ በብኽልተ ኰይኖም፡ ነቶም ኣብ ኣስመራ ንህዝቢ ክርእዩ ድራማታት ዝጽሕፉ፡ ንተዋሳእቲ፡ ንሙዚቀኛታት፡ ንኣለይቶም እናረኸቡ ሃናጺ ርእይቶታት ይህቡዎም ነይሮም። ብመልክዕ ትምህርታዊ መደረ፡ ኣእምሮን ኣተሓሳስባን መንእሰያት ኣብ ሃገራውነት ከም ዘድህቡ ይገብሩዎም። ብተወሳኺ ነቶም ናብ ዩኒቨርስቲ መእተዊ ፈተና ክወስዱ ዝቀራረቡ ተመሃሮ ብምኽሪን ምትብባዕን የዳልዉዎም፡ ነቶም ዝደለዩ ሓሊፎም ናብ ኣዲስ-ኣበባ ዩኒቨርስቲ ዝኸዱ'ውን ተቐቢሎም ስነ-ኣእምሮኣዊ ዕጥቂ የወፍዩሎም ነይሮም። ነዚ ኩሉ ንጥፈታት ክካይዱ ከለዉ ከኣ ኣብ ኣስመራ ንዋይ.ኣም.ሲ.ኤ. ኢዮም ከም ሓደ ምቹእ መሳለጥያ ዝጥቀሙሉ ዝነበሩ።

ነጋዶ'ውን ብወገኖም ኣይሓመቑን። ኣብ ውሽጢ ቀይዲን መሰናኽላትን ዝበዝሖ ቍጠባዊ ሜላ ስርዓት ኢትዮጵያ፡ ኤርትራ ንዕብየት ትጽዕቶ ከም ዝነበረት ንምርኣይ፡ ኣብ 1969 ሓደ ዓቢ "ኣስመራ ኤክስፖ" ዝተሰምየ ምርኢት ወደቡ። ዝዓበየ ትካላት ብኢጣልያውያንን ካልኦት ባዕዳውያንን ዝውነን ይንበር እምበር፡ ብኤርትራውያን ዝውነን ዝነበረ ትካላት'ውን ዘይንዓቕ ኣበርክቶ ነይሩዎ። እቲ ዝተወደበ ኤክስፖ ኩለንትናዊ ማለት ኢዱስትርያዊ፡ ንግዳዊ፡ ሕርሻዊ፡ ኢደ-ጥበባዊን ባህላዊን ስራሕ ዝነበረ ኣዝዩ ዓቢ ኢዩ ነይሩ። ንሓያሎ መዓልታት ከኣ ህዝቢ ተሳቲፉዎን ፈትዩዎን። ነቲ መደብ ብመሰረቱ እቲ ሽዑ ናይ ንግስ ሃይለስላሴ እንደራሲ ዝነበረ ኣስራተ ካሳ ስለ ዝደገፎ ኩሎም ኤርትራውያን ሰበ-ስልጣን ክይተሰከፉ ተሳቲፎሞ። ኩሎም ነጋዶን ሃብታማት ውልቀሰባትን ሰበ-ስልጣንን ገንዘብ ኣዋጺኦም ነቲ ኣደራሻት ምርኢት ኣቘዲሞሙ ከም ዘለዋ ገይሮም ምርኢት ተጀሚሩ ክሳብ ዝዛዘም ኰይኖም። ካልኦት ዝኸዱ ኣይነበሩን። ኤክስፖ ክፍለ-ሃገራት ኢትዮጵያ ዘየተገበርኦን ዘይተሳተፍኦን ዕዉት ኤክስፖ ስለ ዝተገብረ ስርዓት ኣዲስ-ኣበባ ባህ ኣይበሎን። በዚ ምኽንያት ድማ ኢዩ እቲ ብድሕሪኡ ኣብ 1972 ዝተኻየደ ኤክስፖ፡ ንምሉእ ኢትዮጵያ ዝሓቍፍ ኢዩ ተባሂሉ "ብሄራዊ ኤክስፖ" ዝተሰምየ።

እዚ ኩሉ እናኾነ ከሎ ናይ ተመሃሮ ኣድማታትን ናዕቢን ወትሩ ይቕጽል ነይሩ።

ተጋዳላይ ሚኪኤል ኤሚልዮስ ከም ዘዕለለኒ፡ ኣብ 1965 ሓደ መዓልቲ ካብ ኩለን 2ይ ደረጃ ኣብያተ ትምህርቲ ኣስመራ ዝተወከሉ ተመሃሮ ዝወደቡዎ ኣድማ ተወጢኑ። ነዚ ዝወደቡ ካብ ቤት-ትምህርቲ ልኡል መኰንን፡ ሚኪኤል ጋብር፡ ወልደየሱስ ዓማርን ወልደዳዊትን፣ ካብ ቀዳማዊ ሃይለስላሴ ተኽለ እዛዝ፡ ጀማል ዓብደልረዛቕን ዳኒኤል ገብረኪዳንን፣ ካብ መርሃ-ሞያ (ፖይንት ፎር) ከኣ ሚኪኤል ኤሚልዮስን ገብረእግዚኣብሔር ተወልደን ነበሩ። እዚኣቶም ኣብ እንዳ ዮሃንስ ናፍዕ ብስቱር ኣኼባ ገይሮም ወዲቦም ወዳዲቦም ነቲ ኣድማ ኣንቂሎሞ። ኣብያተ-ትምህርቲ ተዓጽዩ ኩሎም ኣብቲ ኣድማ ዝነበሩ ኣኪቦም ኣብ ቤት-ማእሰርቲ ሰምበል ዳጕኖሞም። እቲ ናዕቢ ግን ኣብ ቤት-ማእሰርቲ'ውን ስለ ዝቐጸሉዎ ኣብቲ ደምበ ዝነበረ ሳዕሪ ኣቃጺሎም ክሳብ መጥፋእቲ ሓዊ ዝመጸ ኰይኑ።

ብድሕሪኡ፡ እቶም ኣለይቲ ኣድማ ዝነበሩ፡ ብዘይካ ሚኪኤል ኤሚልዮስ ዳሓራይ ናብ ህ.ግ. ዝተሰለፈ፡ ካልኦት ዳርጋ ብምሉኦም ናብ ተ.ሓ.ኤ. ተሰሊፎም።

ምድንፋዕ ሃገራዊ ቃልሲ

ሰውራ፡ ብሕልፊ ኣብቲ ፈለማ ዓመታቱ፡ ሃይማኖታዊን ወገናዊ ስምዒታት ዘጥቅዖ በበይኑ መኻልፋት የጋጥሞ ነይሩ። እዚ ድማ ብሰንኪ ጉድለት ኣተሓሕዛ ላዕለዎት መራሕቱ ዝተፈጥረ'ዩ። ብሰንኩ መንእሰያት ብናይ መግዛእቲ ራዕዲ እናተገርፉ፡ ንሰውራ ጠቕሊሎም ክይወጹ ድማ እቲ ቃልሲ ተበላሊዑ ስለ ዘይበሰለ ሓዲግ ዝተቐርቀሩ ውሑዳት ኣይነበሩን።

ብሓፈሻኡ፡ ኣብ ውሽጢን ወጻኢን ዝነበሩ መንእሰያት ግን ቃልሶም ኣየቋረጹን።

ንኣብነት ኣብ ኣመሪካ ብዙሓት ኤርትራውያን ተመሃሮ፡ ክሳብ 1970 ኣቢሉ ኣብቲ ናይ ኢትዮጵያ ማሕበር ተመሃሮ ኢዮም ኣባላት ነይሮም። ሰራዊት ኢትዮጵያ ኣብ ያና ከረን ነታ ዓዲ ኣቃጺሎም፡

ንልዕሊ 700 ዝግመት ህዝቢ ብጭካኔ ምስ ረሸኑዎ፡ ኤርትራውያን ተመሃሮ ኣመሪካ ነቲ ፍጻሜ ክኹንኑ ነቲ ማሕበር ኣመሙሉ። እቲ ብኢትዮጵያውያን ዝተዓብለለ ማሕበር ግን ነቲ ኹነኔ ነጺጉዎ። ሽዑ ኩሎም ኣባላት ዝነበሩ ኤርትራውያን ኣባልነቶም ስሒቦም ናቶም ወግዓዊ ማሕበር ከቚሙ ፋሕተርተር በሉ። ካብ ሓያሎ ከተማታት ኣመሪካ ተኣኻኺቦም ከኣ ኣብ ኒዩ-ዮርክ ኣብ ቀጽሪ ህንጻ ው.ሕ.ሃ. ዓቢ ሰላማዊ ስልፊ ኣካየዱ።

ብድሕሪኡ "ኤርትራውያን ንናጽነት ሰሜን ኣመሪካ" (ኤናሰኣ) ዝስመ ወግዓዊ ማሕበር ተመሃሮን መንእሰያትን ኤርትራውያን ቆይሙ ኣብ ዝተፈላለዩ ናይ ኣህጉራዊ ማሕበራት እናተሳተፈ ንቃልሲ ኤርትራ ከላልዮን ክማጐተሉን ከይተሓለለ ጻዕሩ ቀጸለ።

ማሕበር ኤርትራውያን ብዓይነቱን ዕብየቱን እናተፈልጠን እናዓዘዘን መጸ። ኣብ ሜዳ ኤርትራ ክልተ ውድባት ስለ ዝነበራ፡ ንመን ንሓግዝ ኣብ ዝብል ሕቶ ዳህሳስ ክገብሩ ኣካይዳኦን ንምፍላጥ መጽናዕቶም ጀመሩ። ቅድም ናብ ክልቲኤን ውድባት ወግዓዊ ደብዳበታት ጽሒፎም፡ ወከልቶም'ውን ክሳብ ሜዳ መጺኦም ዘትዮም ተመልሱ። ብፖለቲካዊን ንዋታዊን ዓቕሞም ደገፎም ንሰውራ ክብ ኣበሉዎ። ናብራኦምን ትምህርቶምን ኣቋሪጾም ምሉእ ግዜኦም ናብ ሰውራ ዝተወፈዩ ኣባላት ውሑዳት ኣይነበሩን። ካብ ናይ ባዕዲ ቋንቋታት እናተተርጐሙ ንሜዳ ዝለኣኹ ዝነበሩ፡ ካብ ሜዳ ተላኢኹሎም ብእንግሊዝኛ ተተርጒሞም ዝዝርግሑ ዝነበሩ ፖለቲካዊ ጽሑፋት ወዘተ ኣዝዮም ዓበዩ። ኣብያተ-ጽሕፈት ጨንፈራት ውሽጢ ኣመሪካ እናዓበየ ንቕሓት ኣባላት ኤርትራውያን ክብ ከም ዝብል ተገብረ። ብተወሳኺ ተመሳሳሊ ንቕሓት ኤርትራውያን ኣብ ኤውሮጳን ማእከላይ ምብራቕን ክብ ንምባል ምትሕግጋዝ ቀጸለ።

እዚ ማሕበር'ዚ፡ ኣብ ጕዕዞ ቃልሱ ብብዙሕ ሕልኽላኻት'ኳ እንተ ሓለፈ፡ ኣብ ቃልሲ ዘበርከቶ ኣወንታዊ ተራ ኣዝዩ ጠቓምን ዓቢን ከም ዝነበረ ምግንዛብ የድሊ።

ኣብቲ እዋን'ቲ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ'ውን ስዉር ቃልሲ መንእሰያት ብዝያዳ ክበራበር ጀሚሩ ነይሩ። ምኽንያቱ ኣብ 1971 እቲ ኣብ ዓላ ዝነበረ ጉጅለን ኣብ ደንከል ተሪፉ ዝነበረ ጉጅለ ህዝባዊ ሓይልታትን ተራኺቦም፡ ክሳብ ፍጹም ሓድነት ዝግበር፡ ቀዳማይ ወገንን ካልኣይ ወገንን ተባሂሎም ክንቀሳቐሱ ተሰማምዑ። ተ.ሓ.ኤ. ከኣ ሃገራዊ ጉባኤኣ ኣካይዳ፡ "ሜዳ ኤርትራ ንሓንቲ ውድብ'ምበር

ካብኡ ንላዕሊ ክጻወር ስለ ዘይክእል፡ ኩለን ውድባት ምስ ተ.ሓ.ኤ. ክጽንበራ ኣለወን ወይ ክድምሰሳ ኢየን፡" ዝብል ውሳኔ ኣብ ጉባኤ ኣሕሊፉ ተባህለ። ብመሰረት እዚ ውሳኔ'ዚ ድማ ኢዩ ውግእ ሓድሕድ ሽዑ ከም ዝጀመረ ዝቕጸር።

እተን ንኣሽቱ ጉጅለታት ህላወአን ክዕቅባን ቦታ ክመርጻን ደገፍ ሃሰስ ክብላ ጀመራ። ኣብ ዓላ ዝነበረ ጉጅለ ከኣ ኣብ ውሽጢ ኤርትራን ኣብ ኢትዮጵያን ዝነበሩ ሃገራውያን ሃሰስ እናበለ ደገፍ ንምርካብ፡ ኣባላቱ ናብ ከተማታትን ሓውሲ ከተማታትን ገጠራትን ናብ ኢትዮጵያን ብስቱር እናኣተዉ ክውድቡ ጀመሩ። እዚ ስቱር ምንቅስቓስ እዚ ኣብ 1972-1973 ኢዩ ነይሩ።

ክርሳዕ ዘይብሉ ኣገዳሲ ነጥቢ ግን ኣሎ። ተ.ሓ.ኤ. ኣብ ባሕቲ መስከረም 1961 ብረታዊ ቃልሲ ምስ ጀመረ፡ እታ ዝተወለዐት ቍልዒ መጋርያ ዘገም እናበለት ክሳብ እትናኸስ ግዜ ትውሰድ'ምበር ሰኪዐታት ሓፋሽ ውዱባት ኣብ ውሽጢ ኤርትራ ጥራይ ተሓጺሩ ኣይተረፈን። ኣብ ዝተፈላለያ ኣውራጃታት ኢትዮጵያ ብፍላይ ኣብ ኣዲስ-ኣበባ እናሰፍሐ ደኺይድ ነይሩ ኢዩ። ኣብ ሜዳ ዝተኸስተ ዘየቕስን ሃዋህው ምስ ተፈጥረ ከኣ ክዝሕትል ናይ ግድን ኮነ።

ንኣብነት ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ዩኒቨርስቲ ሓደ ንሰውራ ዝድግፍ ስቱር ማሕበር ኤርትራውያን ስለ ዝነበረ፡ ሓያሎ ተመሃሮ ከም በዓል ኢሳይያስ ኣፈወርቂ፡ ሃይለ ወልደንሰአ (ድሩዕ) ከበደ ክፍሉ (ኣብ ሜዳ ብኪዳነ ክፍሉ ዝጽዋዕ ዝነበረ) ወዘተ ኻክስለፉ እቲ ማሕበር ደጊፉዎም ተሰለፉ። ድሕሪ መፋርቕ 60ታት ውድብ ተ.ሓ.ኤ. ምስ ተዳኸመ ከኣ ሃይለ ድሩዕን ገለ ብጾቱን ኢዶም ናብ ኢትዮጵያ ሂቦም ተመሊሶም። ሃገራውነቶም ስለ ዘየዳኸሙ ግን፡ እቲ ማሕበር ተኣኪቡ "ሕጂ'ኸ እንታይ ይገበር" ኢሉ ክዝቲ ከሎ ኣብ ኣኼባ ናይቲ ማሕበር ይሳተፉ ነይሮም። ሓደ መዓልቲ ካብ ከሰላ ሱዳን፡ ኪዳነ ክፍሉ ነቲ ማሕበር ዝጸሓፋ ደብዳባ ክዝተየላ ምስ ተኣከቡ፡ ናይቲ ኣኼባ ኣለይቲ ርእሶም ተኽለማርያም (ናይ 70ታት ታርዛን)፡ ወልደየሱስ ዓማር፡ ሚካኤል ጋብር ወዘተ ነይሮም። ናይ ኪዳነ ክፍሉ ደብዳበ ትሕዝቶ ብሓጺሩ "ተ.ሓ.ኤ. ስለ ዘይጸረየ ክትስለፉ ኢልኩም ከይትሓስቡ፡ ዘዋጽኣኩም ግበሩ፡" ኢያ ትብል ነይራ። ኣብቲ ኣኼባ ምስምማዕ ስለ ዝተሳእነ ከኣ ጸጥታ ኢትዮጵያ ብማእሰርቲ ከይቀደሙዎም ከለዉ ባዕላቶም ተጋጊና ኔርና ኢሎም ንመንግስቲ ይቕረታ ክሓቱ ወሰኑ። ዝርዝር ኣስማት ጽሒፎም ከኣ ነቲ ሽዑ ኣብ ስልጣን ዝነበረ ዶክተር ስዩም

ሓረጎት ሂቦም ባዕሉ ነቲ ጉዳይ ክዓጽወሎም ሓተቱዎ። ዶክተር ስዩም ሓረጎት ከኣ ብዘይ ማእሰርቲ ይቕረታ ከም ዝግበረሎም ገይሩ ነቲ ጉዳይ ዓጽዩዎ።

ብድሕሪኡ ኣብ 1972 ምፍላይ ህዝባዊ ሓይልታት ምስ ተኸስተ፣ እቲ ተዳኺሙ ዝነበረ ምንቅስቓስ ኤርትራውያን ኣብ ኣዲስ-ኣበባ'ውን ከም እንደገና ተበራበረ።

ልኡኻት ህዝባዊ ሓይልታት ናብ ኣዲስ-ኣበባ ክኸዱ ከለዉ፡ ኣቐዲሞም በቶም ኣብ ቤት-ትምህርቲ ዝፈልጡዎም ዝነበሩ ግዱሳት ሃገራውያን ርክብ ብምግባር ኢዮም ናብ ካልኦት ሰራሕተኛታትን ሽቃሎን ዝበጽሑ ዝነበሩ። ካብቶም ቀዳሞት ካብ ሜዳ ተላኢኾም ናብ ኢትዮጵያ ዝኸዱ ተጋደልቲ ከኣ ኣማኑኤል ዮሃንስ ኢዩ ነይሩ። ኣማኑኤል ኣብ ጥቅምቲ 1972 ነታ ኣብ ሜዳ ተጻሒፋ ናብ ህዝቢ ዝተዘርግሐት "ንሕናን ዕላማናን" ዘርእስታ ጽሑፍ ሒዙ ናብ ኣዲስ-ኣበባ ኣተወ። በዓል ተመስገን ሃይለ፣ እስቲፋኖስ ብሩኖ፣ መስፍን ኣርኣያን ካልኦትን ግን ኣቐዲሞም ሆስተስ ዝነበረት ኣበባ ሃይለ ካብ ኣብ ጀርመን ዝነበረ ተኸላይ (ሓራካ) ዝተላእከ ረኺቦም ነይሮም። ኣማኑኤል ብመገዱም ኣቢሉ ከኣ ንብዓል ጠዓመ በየነን ኣምሃ ኪዳንን ካልኦትን ረኺቡ ተመያየጠ።

ተመስገን ሃይለን መስፍን ኣርኣያን ክልቲኦም ኣብ ኢትዮጵያ ዝዓበዩን ብማርክስ ለኒንነት ዝተዓጥቁን ጸጋማውያን ኢዮም ነይሮም። ደኹን'ምበር ናይ ኤርትራ ቃልሲ ከም ቃልሲ ብመትከል ዋላ እንተ ደገፉዎ፣ ጸቢብ ሃገራውነት ኢሎም ስለ ዝገልጹዎ፣ ኣብ ውሽጢ ዓንኬል ደሞክራስያዊ ቃልሲ ኢትዮጵያ ዝፍታሕ ሕቶ ኢዩ ኢሎም ይኣምኑ ነይሮም። በዚ ምኽንያት እዚ ከኣ ምስ በዓል ብሩኖ ወትሩ ኣብ ክትዕ ይኣትዉ ነይሮም።

ተመስገን ሓያል ጸሓፋይ፡ መዳራይን ተባዕን ብምንባሩ፡ ኣብ ደምበ ዩኒቨርስቲ ንኣቦ-መንበርነት ተወዳዲሩ ስዒሩ ጥራይ ዘይኮነስ፣ ንሰለስቲኤን ደምበታት ዩኒቨርስቲ ኣብ ሓደ መሪሕነት ዝጠርነፈ ሰብ ኢዩ። ሓንቲ "ቃልሲ" ዘርእስታ ባዕሉ ዝኣልያ መጽሔት ጀሚሩ ዝዝርግሓ ዝነበረ፣ ኣብ ውሽጢ ዩኒቨርስቲን ኣብ ደገን ድጉል ስምዒት ዘነቓንቐት ኢያ ነይራ።

ጸኒሖም ግን ንሱን መስፍንን "ንሕናን ዕላማናን" ምስ ኣንበቡን ኣዝዮም ተመሲጦም እናበሰሉን እናተመከሩን መጹ። ድግድጊት ተዓጢቖም ከኣ ንናጽነት ኤርትራ ተሰለፉ። ብድሕሪኡ ተመስገን

ብዘደንቕ ናይ ስነ-ጽሑፍ ክእለቱ ምስ ኩሎም ብጾቱ ኰይኑ ጥሕሻ ትብል መጽሔት ኣብ 1973 ጀሚሩ። ጥሕሻ ብዘይተወደበ ኣገባብ፣ ብዓርከይ ዓርክኻ ጀሚራ፣ ንሸኻ እዚ ግበር ኣነ እዚ ክገብር ብዝብል ዘብቀዐት መጽሔት ኢያ። ኣውራ ተዋስኣይ ግን ተመስገን ሃይለ ኢዩ ነይሩ።

ተመስገን ኣብ ከረን ኣብ ባንክ ከሎ ንዓይን ንወዲ ሓወብኡ ኪዳን ወልደሚካኤልን ረኺቡና ኣብ ከረን ምሳና ኣርባዕተ መዓልቲ ጸኒሑ። ክሳብ ሕጂ ከምቲ ናቱ ብልሒን ልቢ ዝሰልብ ዋሕዚ ትንተናን ዘሎዎ ሰብ ኣጓኒፉኒ ኣይፈልጥን።

ተመስገን ሃይለ

ፖለቲካዊ ኣረኣእያ መስፍን ኣርኣያ፣ ልክዕ ከም ናይ ተመስገን ሃይለ ኢዩ ነይሩ። ንሱ'ውን ከም ተመስገን ንቓልሲ ናጽነት ኤርትራ ምስ ተሰለፈ፣ ክኢላ ወዳባይ ብምንባሩ ኣብተን ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ዝተኻየዳ ሰለስተ ናይ ነፈርቲ ምጭዋይ ስርሒታት፣ ኣብ ድሕሪ መጋረጃ ኰይኑ ይዋሳእ ነይሩ። ቀንዲ ወደብቲ ግን ተመስገን ሃይለን ኣማኑኤል ዮሃንስን ኢዮም። ኤርትራዊ ደም ኣብ ቃልሲ ክሳብ ክንደይ ሓያል ከም ዝነበረ ዘረድእ መስፍን፣ ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ንጭውያ ነፈርቲ ብረትን ቦምባን ስለ ዘድለየ፣ በዓልቲ ቤቱ ከኣ ጸዕዳ ስለ ዝነበረት፣ ሓንፈጽ ጓሉ ሒዙ ኣስመራ ከይዱ። ኣማኑኤል ዮሃንስ ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ኰይኑ ኢዩ ልኢኹዎ። ብረትን ቦምባን ኣብ ሳንጣ ጓሉ

ኣእትዩ ጓሉ ከይተፈተሸት ተሰኪማቶ ከኣ ኣዲስ-ኣበባ ኣትዩ።

ኣማኑኤል ዮሃንስ ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ንበዓል ኣማሃ ኪዳን፡ ጠዓመ በየነን ብርሃነ ኣብርሀን እውን ረኺቡ ነናቶም ዕማማት ሂቡ ሓደስቲ ኣባላት ወዲቡ ጉጅለታት ኣደልዲሉ ኢዩ።

ኣማኑኤል ዮሃንስ ዕማሙ ወዲኡ ንሜዳ ተመሊሱ እናበሉ ከለዉ፡ ምስ ተመስገን ሃይለን መስፍን ኣርኣያ ኰይኑ ንሳልሳይ ግዜ ስርሒት ጭውያ ነፋሪት ኢትዮጵያ ብስቱር ይዓዪ ነይሩ። ምውዳብ ጭውያ ተጻፊፉ ምስ ተወድአ ግን፡ ቅድሚ እታ ዝተመደበት መዓልቲ፡ መስፍን ኣርኣያ ኣመሪካዊት ሰበይቱን ጓሉን ሒዙ ንሓዋሩ ናብ ኣመሪካ ከደ። እቲ ዘገርም፡ መስፍን ኣርኣያ ምስዚ ኩሉ ሃገራውነቱን ብልሑን፡ ኣመሪካ ምስ ኣተወ ከምቲ ትጽቢት ዝተገብረሉ ኣብ ቃልሲ ብምሉእ ሓይሉ ኣይተሳተፈን። ንሓጺር ግዜ ምስ "ኤናሰኣ" ተንቀሳቒሱ ኢዩ ኣቋሪጹ። ናይ ቀረባ ፈለጥቱ ግን ምናልባት ናቱ ምኽንያታት'ውን ይህሉዎ ይኸውን ይብሉ።

ንዝተገብራ ጭውያ ነፈርቲ ኢትዮጵያ ብንጹር ንምብራህ፤ እታ ቀዳመይቲ ኣብ 1969 ብበዓል ኣማኑኤል ገሬሱስን ዕሉል ኢ.ሀ.ኣ.ፓ. ነበር ብርሃነ መስቀል ረዳን ካልኦትን ዝተጨውየት፣ ካልኣይቲ ኣብ 1971 ብበዓል ኣማኑኤል ዮሃንስ፡ ዮሃንስ ስባሀቱ፡ ሙሴ ተስፋሚካኤልን ካልኦትን ዝተጨውየት፣ እታ ሳልሰይቲ ከኣ ኣብ 1972 ከም እንደገና ኣማኑኤል ዮሃንስ ዝመርሖም ዮሃንስ ፍቓዱ፡ ማርታ መብራህቱ፡ ኣብ ደምበ ዩኒቨርስቲ ዕሉል ጸጋማዊ ዋልልኝ፡ ሓንቲ ታደለሽ ዝተባህለት ትግራወይቲ ነበረት።

ጭውያ ነፋሪት ብኤርትራውያን ተወዲቡ ክነሱ ስለምንታይ ኢትዮጵያውያን ተሳቲፎም ዝብል ሕቶ ክልዓል ባህርያዊ ኢዩ። ኢትዮጵያውያን ተሳቲፎም ዝብል ሕቶ ክልዓል ባህርያዊ ኢዩ። እስጢፋኖስ ብሩኖ ክትንትኖ ከሎ፡ "ተመስገን ሃይለ ኣርሒቑ ዝጥምት ሰብ ስለ ዝነበረ፡ ንዓና ንኤርትራውያንን ንኢትዮጵያውያን ተቓለስቲ ናይ ሓባር ጸላኢና ስርዓት ሃይለስላሴ ኢዩ። ስለዚ ንሕና እንተ ኰንልና ቃልስና ንናጽነት ከም ዝድግፉዎ ንጽዕር፡ እንተ ዘይኰንልና ከኣ ኣብ እንገብሮ ጭውያ ነፈርቲ ይኹን ካልእ ናዕቢ ክነሳትፎም ኣለና፡ ኢሉ ስለ ዝደፍአ፡ ኢትዮጵያውያን ተሳቲፎም፡" ይብል።

ንኹሎም ጨወይቲ ሒዛ ዝተበገሰት ነፋሪት ግን ብግስ ምስ በለት ፈሺላ። ብዘይካ ታደለሽ ተወጊኣ ዝደሓነት ከኣ ኩሎም ኣብታ ነፋሪት ተሰዊኦም።

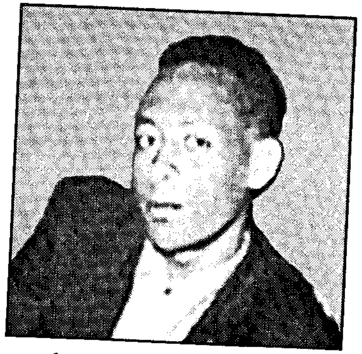

ኣማኑኤል ዮሃንስ

ማርታ መብራህቱ

ሬሳ ኣማኑኤል እቶም ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ዝረኸብዎ ዝነበሩ'ውን ምስጢር ከይቅላዕ ፈሪሆም ግዲ ኰይኖም ስለ ዘይሓተቱሉ፡ መንነቱ ኣይተፈልጠን ተባሂሉ ጸጥታ ኢትዮጵያ ባዕላቶም ቀቢሮሞ። ድሕሪ ገለ መዓልታት ግን ሬሳ ዮሃንስ ፍቓዱ ኣብ ሃገሩ ንክቕበር ናብ ኣስመራ ከም ዝለኣኽ ተገብረ። ብግቡእ ዝተወደበ ብዝመስል ኣገባብ ከኣ ምልክት ሓዘን ኣብ ምናት ኢዶም ጸሊም ጨርቂ ብዝኣሰሩ ኣሽሓት መንእሰያት ተሰንዩ ኣብ መካነ-መቓብር ጸጸራት ሓመድ ኣዳም ለቢሱ። እቲ ቀብሪ ናብ ሰላማዊ ሰልፊ ስለ ዝተቐየረ ከኣ ብዙሓት መንእሰያት ናብ ቤት-ማእሰርቲ ተዳጎኑ።

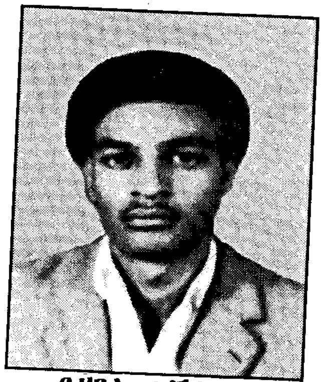

ዮሃንስ ፍቓዱ

ዮሃንስ ፍቓዱ ገና ኣብ 2ይ ደረጃ ቤት ትምህርት ከሎ ትሒዙ ኣብ ጉዳይ ሃገሩ ስለ ዝግደስ ይእሰር ነይሩ። ትምህርቲ

ቀጺልና ወዲእና ስራሕ እንተ ደአ ሒዝና፡ ምቾትን ገንዘብን መቒሩና ንጉዳይ ሃገር ከም ካልኣይ ክንርእዮ ወይ'ውን ክንርስዖ ኽክእል ኢና። ስለዚ ትምህርቲ ዘይምቕጻል ይሕሸና ኢሉ ዝጉስጐስ ዝነበረ ሃገራዊ መንእሰይ ኢዩ ነይሩ። ብኣረኣእያኡ ከኣ ተጋዳላይ ኣማኑኤል ዮሃንስ ይፈትዎ ነይሩ።

ብድሕሪ እዚ ኣብ ወርሒ ነሓሰ 1973 ኣብ ኣኼባ ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ዝተዘርግሔት መጽሔት ጥሕሻ ምንጫ ብጸጥታ ስለ ዝተፈልጠ፡ ተመስገን ሃይለን ካልኣት ኣባላትን ከም ዝተሃድኑ ተወረየ። እስጢፋኖስ ብሩኖ ግን እታ ቀንዲ ምህዳን ኣባላት ዘስዓበት ጠንቂ መጽሔት ጥሕሻ ኣይኮነትን ይብል። ቀንዲ ጠንቂ እታ መሳፈተኒ ጭውያ ነፋሪት ኢያ። ምኽንያቱ ደቂ ኢትዮጵያውያን መሳፍንቲ ዝተሓወሱዎ ጭውያ፡ ጠንቃም ጭራ ዘሎዎ ክኸውን ኣሎዎ ኢሎም ስለ ዝሓሰቡ ኢዩ። ብፍላይ ድማ እቶም ኣብ ኢትዮጵያ ክርእዩዎ ዝነበሩ ትካል ስለያ እስራኤል (ሞሳድ) ሓለፍቲ ብቐሊሉ ኣይደለዩን። ዓቢ ኣተኩሮ ሂቦሞ ከኣ ሃድን ተጀመረ። በቶም ቅድሚ ሽዑ ብፖለቲካ ተኣሲሮም ዝነበሩ ኤርትራውያን ብምጅማር ሓደ ጉጅለ ናብ ሙሉጌታ ስዩም ዝብሃል ሃገራዊ ኣተኲሩ። ካብ ሙሉጌታ ናብ ካልእ፡ ካብኡ ናብ ዶክተር ብእምነት ኣሕመድ፡ ብድሕሪኡ ናብ ተስፋልደት ግርማይ ተበጺሑ ተኣሲሮም ብድሕሪኦም ከኣ ንሕና ስዒብናዮም ተኣሲርና ይብል ብሩኖ።

ተመስገን ናይ ሚኒስትሪ ማዕድን ሰራሕተኛ (ጂኦሎጂስት) ስለ ዝነበረ ብስራሕ ኣመኽንዩ ፈቓዶ በረኻ ኤርትራን ኢትዮጵያን ይገይሽ ነይሩ። ኣብ ዝህደነሉ ዝነበረ ግዜ ኣብ ወርሒ ሓምለ 1973 ከኣ ኣብ ኣስመራ ኢዩ ነይሩ። ኣብቲ ግዜ'ቲ ተመስገን ዝበልዓላ ቤት-መግቢ ካፕሪ፡ ብውድብቲ ገነት መብራህቱ ብሩል ትውንን ስለ ዝነበረት፡ ክልቲኦም ጽቡቕ ሕውነታዊ ሌላ ገበሩ። ሓደ መዓልቲ ገነት ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ኣባላት ጸጥታ ሃገራውያን ይኣስሩ ከም ዘለዉ ብስቱር ሓበረቶ። ገነት፡ ኣባላት ጸጥታ ተመጊቦም ሕሳብ ክኸፍሉ ማሕፍዶኦም ምስ ኣውጽኡ'ያ ስእሊ ተመስገንን ተኪኣ በርሀን ርእያቶ። ገንት ኣቓዲሙ ተመስገን ወዲቡዋ ስለ ዝነበረ፡ ንሳ'ውን ንኣሰፋሽ ጉልበትን ዳሕራይ በዓል-ቤታ ንዝኾነ እስቲፋኖስን ወዲባ ኣብ መስመር ዘእተወቶም ኢያ።

ተመስገን ብቕጽበት ናብ ኣዲስ-ኣበባ ክብገስ ወሲኑ ናብ ኪዳነ ወለደየሱስ (ዳውዲ) ከይዱ ብህጹጽ ናብ ኣዲስ-ኣበባ ይብገስ ከም ዘሎ

ነገሮ። ምኽንያት መበገሲኡ ግን ኣይነገሮን። ንስድራ ዝኸውን ገንዘብ ገዲፉሉ ከኣ ከደ። እቲ ዘገርም ተመስገን ብጸጥታ ትድለ ኣሎኻ እናተባህለ ናብ ሜዳ ገጹ ወይ ናብ ስደት ምኽደ'ምበር ስለምንታይ ኢዩ ናብ ኣዲስ-ኣበባ ተመሊሱ ንዝብል ሕቶ፡ ተመስገን ነቶም ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ዝነበሩ መቓልስቱ ደሃዮም ክገብር ወይ ድማ ብስቱር ሓቢኡዎ ዝነበር ሰነዳት ጸጥታ ከይረኽቡዎ ክለዉ ክቕድሞም ከም ዝተመልሰ ኣየካትዕን። ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ምስ በዓል ብሩኖ ብጸጥታ ምስ ተታሕዘ ከኣ ሰነዳት ኣይረኽቡሉ ምስጢር ሰውራ ኣየቃልዐ፡ ንዑናይ ሰነዳት ክህበኩም ኢሉ ናብ ሓደ ህንጻ ኣደይቡ፡ ኣብ ኢዶም ከሎ ኣዘንጊዑ ካብ ላዕለዋይ ደርቢ ብመስኮት ዘሊሉ ኢዩ ርእሰ ቅትለት ፈጺሙ። ተመስገን ኣብቲ ግዜ'ቲ ንሕብረት በርሀ ተመርዕዩ ሓደ ካብራል ዝሰመዩዎ ቈልዓ ወሊዶም ነይሮም። ሕብረት ወዳ ሒዛ ናብ ሜዳ ምስ ተሰለፈት ከኣ ካብራል ብሃንደበታዊ ሕማም ኣብ መፋርቕ 80ታት ብሞት ተፈልዩ።

እዚኣቶም ክእሰሩ ከለዉ ሃዲሞም ናብ ሜዳ ዝተሰለፉ በዓል ፍስሃየ ኣፍሮ፡ ሰለሙን ስዩም፡ ኢዮብ ገብረልኡል፡ ወርቁ ዘርኣይ፡ ኣበባ ሃይለ ወዘተ ኢዮም። በዓል ብሩኖ ካብ ማእሰርቲ ምስ ወጹ ከኣ ስዒቦሞም ተሰለፉ።

ብድሕሪኡ ነቲ ተሰናኺሉ ዝነበረ መስመራት ከመዓራሪ፡ ካብ ሜዳ ተላኢኹ ዝመጸ ተጋዳላይ ሃይለ ወልደንስኤ (ድሩዕ) ኢዩ። ድሩዕ ንጠዓመ በየነ፡ ብርሃነ ኣብርሀን ኣምሃ ኪዳነን ዳግማይ ኣራኺቡ፡ ዕማም መጽሔት ጥሕሻ ኣሰኪሙ፡ ወዳዲቡ ንገብረሚካኤል ወዲ-ኣርባዕተ (ኡርሱስ) ሒዙ ንሜዳ ተመልሰ። በዓል ጠዓመ በየነን ኣምሃ ኪዳነን ምስ ብጾቶም ከኣ ንጥሕሻ ቀጺሎማ፡ ዘርጋሕታ ውዱባት ኣባላት ኰኑ።

እዚ እናኾነ ከሎ፡ ድሩዕ ካብ ሜዳ ናብ ኣስመራ ብስራሕ ይመላለስ ብምንባሩ፡ ኣብ ኣስመራ ተታሒዙ ስለ ዝተኣስረ፡ ዳግማይ ናብ ኣዲስ-ኣበባ ዝለኣኽ ዝነበረ ተኸለ ዓንደ (ወዲ-ልቢ) ኰነ። ክሳብ ደርግ ስልጣን ዝሕዝ ዝመላለስ ዝነበረ ከኣ ንሱ ኢዩ።

ጸኒሖ ጠዓመ ንሓደ ሰሙን ተኣሲሩ ምስ ወጸ፡ ኣብ ትግራይ ከባቢ ሽረ ብወጻኢ ሃገራት ዝምወል ዓቢ ናይ ሕርሻ ትካል ስራሕ ረኺቡ ናብ ትግራይ መጸ። ኣምሃ ኪዳነ፡ ዶክተር ግርማይ ገብረስላሴ፡ ሚካኤል በየነን ካልኦትን ስዒቦሞ ከኣ ኣብ ሽራሮን ከባቢኣን ቍጽሪ ውዱባት በዝሐ። ብተወሳኺ ምብዛሕ ውዱባት ኣባላት ዝደረኸ ሓሳብ፡

አብ[illegible] ዓዲ ንሸመታን ንሓበሬታን ንምትሕልላፍ
ኢያ ተባሂላ ሓንቲ ድኳን ክትቀውም ተወሲኑ።
ነዚ ኩሉ ዕማም እተካይድ ኣባል ከኣ ኣልማዝ
ኣል[illegible]ማዝ ናይ ስፌት ክዳን ክእለት ስለ ዝነበራ፡ ክ[illegible]
ኣ[illegible]ስቲ እናሰፈየትን እናሸቀጠትን ከምተን ደቂ
ስ[illegible]ሕ ውድብ ተካይድ ነይራ። ዘድሊ መምር[illegible]
ና[illegible]ብ ኢትዮጵያ ዝሓልፉ ዝነበሩ ተኽለ ዓንደ
ጋ[illegible]ታዮን ይወሃባ፡ ሸመታን ጸብጻባትን ከኣ ትህ[illegible]

በዓል ኣማሃ ኪዳነ፡ ጠዓመ በየነ፡ ሚካኣል
[illegible]ገብረስላሴ ካልኦትን ካብኡ ኢዮም ንሚዳ
መሳርሕቶም ዝነበረ ብርሃነ ኣብረሀ ግን፡ ንሓ[illegible]
ናብ ናይጀርያ ምስ ከደ ብኡኡ ገይሩ ንሜዳ
ስልጣኑ ምስ ኣደልደለ ኣብ መፋርቕ 1975፡ [illegible]
ዝተጠርጠረት ገዲፋቶ ንሜዳ ተሰሊፋ።

ብድሕሪ'ዚ ኩሉ፡ እቶም ጠዓመን ኣማሃን
ከም ሃይለስላሴ ገብረዝጊን ኣፈወርቂ ፍስሓጽ[illegible]
ኣለይቲ ኰይኖም [illegible]ገሳብ ኣብ 1978 ዝ[illegible]ሰሩ
እዚኦቶም ምስ ተ[illegible]ሰውኡ ዝተኻእናዮም ክ[illegible] [illegible]

* * *

ካብ መፋርቕ 1972 ኣትሒዘ ኣብ [illegible]
ስለ ዝነበርኩ፡ ሓ[illegible] ርእሰይ ተኸለማርያም [illegible]
ሓንሳብ "ታርዛን" ዝብል መጸውዒ ኮድ [illegible]
ህዝባዊ ሓይል[illegible] ሂቡኒ እናፈራሕኩ ኣ[illegible]
እዋን'ቲ፡ ኣብ ምሉእ ኤርትራ ናይ ህጹ[illegible]
ነይሩ። ብፍላይ[illegible] ኣብ ከረን መታሕት [illegible]
ሰዓት ሽዱሽተ ኮይኑ፡ ከረን ከባቢኣ[illegible]
ነይሩ። ኣብ[illegible] ግዜ'ቲ ኣሽካይዶ ክ[illegible]
ዓው ኢልካ [illegible]ትዛረብ'ውን ዘፍርሕ ነበ[illegible]
ዋላ ሲቪል [illegible]ሊዮም ከሓልፉ እንተ [illegible]
እንተ ዘይገ[illegible]ፍኪሎም ከኣ ኣብኣ ትድ[illegible]
ስለ ዝኸዱ [illegible] ድርዕ ኣቢሎም ም[illegible]
ነይሮም።

ሓደ ቀ[illegible] ኣብ ከረን ሰለስተ ኮ[illegible]
ከለዉ፡ ሓ[illegible] ሽሉል ሰባዶ ብጎድኖ[illegible]

ኢሎም፡ ሓደ "እንታይ ኣደኻ ኣፍጢጥካ ትጥምተና?" ይብሉ፡ እቲ ሓደ ከኣ "ጠኒንካ ብቕድሜና ትሓልፍ ዘይትእለ፡" ይብሉ፡ ኣማዕዲና እናርኣናዮም ከታኺቶም ምስ መሬት ሓዊሶሞ ከይዶም። መን ግን ዓገብ ክብል! ይኹን'ምበር ካብ ኩማንዶስ ጥዑያት ወይ ዝርድኡ ኣይነበሩን ማለት ኣይኮነን። ነቲ ጉዳይ ጽቡቕ ገይሮም ዝፈልጡዎ ጥዑያትን ሕያዎትን ነይሮም። ዳሕራይ ተተገዚዖም ናብ ገድሊ ምጽንባሮም ሓደ መርኣያ ናቱ ምኳኑ ክዝንጋዕ ኣይግብኣን።

ርእሶም ነታ መጽሔት ኣብ ኣስመራ ስለ ዝሃበኒ፡ ከረን ከይወሰድኩ ምሉእ ለይቲ ደጋጊመ ከንብባ ሓዲረ ብትሕዝቶኣ ኣዝየ ተሓጕሰ፡ ተስፉ ገይረ። ርእሶም ካብ ቅድም ኣትሒዙ ርክብ ከም ዝነበሮ ድማ ገምጊምኩ። ነዚ መሰረት ብምግባር፡ መጽሔት ጥራይ ኣንቢበ ትም ክብል ናይ ሕልና ስቓይ ስለ ዝኾነኒ፡ ኣነ ክገብሮ ዘለኒ ክገብር ድሉው ምኳነይ ሓበርኩዎ። ምስ ርእሶም ምሉእ መዓልቲ ብሓባር ስለ ዝወዓልና ብዙሕ ኣዕለልና። ብዛዕባ ገድሊ ብፍላይ ከኣ ብዛዕባ እቶም ኣብ ከባቢ ዓላ ዝነበሩ ጕጅለን ካልኦት ክፍልታትን ወገናትን፡ ዘሕለፉዎን ዘሕልፉዎ ዘለዉ መከራን ስቓይን፡ ብዙሕ ዘይፈልጦ ዝነበርኩ ኣዕለለኒ። ብሓደ ሸነኽ ተሓጕሰ በቲ ካልእ ከኣ ኣነ ጥዑም እናበላዕኩን እናሰተኹን፡ ነቲ ናይ ሃገረይ ቃልሲ ከም ቃልሲ ፍልስጤም ከም ቃልሲ ቬትናም ከም ወረ ዓለም እርእዮ ኣለኹ ኢለ ንነፍሰይ ወቐስኩዋ። ርእሶም ግን ለባም ስለ ዝነበረ፡ ነቲ ከም ቁምነገር ዘይቁጸር ናይ መወዳእታ 50ታትን መጀመርያ 60ታትን ዝነበረኒ ተገዳስነት ኣልዒሉ፡ "እቲ ናይ ቀደም ተገዳስነትካ ኣብ ቦታኡ ኢዩ ዘሎ። በዚ ዝነበረ ናይ ገድሊ ሕንፍሽፍሽ ድማ ብዙሕ ሰብ ክገብሮ ዝኽእል ኣይነበረን። ስለዚ ንነፍስኻ ኣይትውቀሳ፡ ንብድሕሪ ሕጂ ዝግበር ከኣ መሊኡ ኣሎ፡" ብምባል ኣደዓዓሰኒ። ብተወሳኺ ናይ ከተማን ገጠርን ኣባላት ሓፋሽ ውድባት ክዓቢ ከም ዘለዎ፡ ንግዚኡ ክሳብ ዝመዓራረ ግን ሓንሳብ ክጸንሕ እሞ ክነግረኒ ምኳኑ ገሊጹ ኩሉ ፅላልና ምስጢራዊ ክኸውን ከም ዘለዎ ኣጠንቂቑ ኣፋነወኒ።

ሽዑኡ መዓልቲ ዝተሰምዓኒ ቅሳነት ኣዝዩ ልዑል ኰነ። ኣነስ ምስ ገድሊ ወግዓዊ ምትእስሳር ገይረ? ንበዓል ትኩእን ካልኦትን፡ "ኣሎኹ ምሳኹም፡ ኣይጠለምኩን ክብሎም በቒዐ?" ሓጐሰይ ደረት ኣይነበሮን።

ብድሕሪኡ'ሞ ቀዳም ቀዳም ካብ ከረን ናብ ኣስመራ እናተመላለስኩ ርእሶም እንታይ ኣሎ ጽሑፍ፡ እንታይ ኣሎ ወረ እናበልኩ ምኽ ልኩዎ።

ኣብቲ ዓዲ ንሸመታን ንሓበሬታን ንምትሕልላፍ ኣባላትን ክትጠቅም ኢያ ተባሂላ ሓንቲ ድኳን ክትቀውም ተወሰነ። ዋና ድኳን ኰይና ነዚ ኩሉ ዕማም እተካይድ ኣባል ከኣ ኣልማዝ ልጃም ተመደበት። ኣልማዝ ናይ ስፌት ክዳን ክእለት ስለ ዝነበራ፡ ከም ጉልባብ ክዳውንቲ ኣንስቲ እናሰፈየትን እናሸቀጠትን ከምተን ደቂ ዓዲ ተቖኒና ስዉር ስራሕ ውድብ ተካይድ ነይራ። ዘድሊ መምርሒ በቶም ሽዑ ካብ ናብ ኢትዮጵያ ዝሓልፉ ዝነበሩ ተኸለ ዓንደ ወዲ ልቢን ኤርምያስ ፓፓዮን ይወሃባ፡ ሸመታን ጸብጻባትን ከኣ ትህቦም ነይራ።

በዓል ኣማሃ ኪዳነ፡ ጠዓመ በየነ፡ ሚካኣል በየነ፡ ዶክተር ግርማይ ገብረስላሴ ካልኦትን ካብኡ ኢዮም ንሜዳ ኣትዮም። ናይ ቀረባ መሳርሕቶም ዝነበረ ብርሃነ ኣብረሀ ግን፡ ንሓጻር ትምህርታዊ ኣኼባ ናብ ናይጀርያ ምስ ከደ ብኡኡ ገይሩ ንሜዳ ኣተወ። ስርዓት ደርግ ስልጣኑ ምስ ኣደልደለ ኣብ መፋርቕ 1975፡ ኣልማዝ ልጃም'ውን ስለ ዝተጠርጠረት ገዲፋቶ ንሜዳ ተሰሊፋ።

ብድሕሪ'ዚ ኩሉ፡ እቶም ጠዓመን ኣምሃን ካልኦትን ዝወደቡዎም ከም ሃይለስላሴ ገብረዝጊን ኣፈወርቂ ፍስሓጽዮንን ብጾቶምን፡ ከም ኣለይቲ ኰይኖም ክሳብ ኣብ 1978 ዝእሰሩ ነቲ ቃልሲ ቀጸሉዎ። እዚኣቶም ምስ ተሰውኡ ዝተካእናዮም ከኣ ኣነን ብጾተይን ኰንና።

* * *

ካብ መፋርቕ 1972 ኣትሒዘ ኣብ ከረን ኣብ ባንክ እሰርሕ ስለ ዝነበርኩ፡ ሓደ ርእሶም ተኸለማርያም ዝብሃል ሓንሳብ "ቀጢን" ሓንሳብ "ታርዛን" ዝብል መጸውዒ ኮድ ዝነበሮ ፈታውየይ፡ መጽሔት ህዝባዊ ሓይልታት ሂቡኒ እናፈራሕኩ ኣንቢበያ። ምኽንያቱ ኣብቲ እዋን'ቲ፡ ኣብ ምሉእ ኤርትራ ናይ ህጹጽ ግዜ ኣዋጅ ኢዩ ተኣዊጁ ነይሩ። ብፍላይ ኣብ ከረንን መታሕት ብምሉኡን ከኣ ናይ እቶ-እቶ ሰዓት ሽዱሽተ ኰይኑ፡ ከረንን ከባቢኣን ኣብ ትሕቲ ኮማንዶስ ኢዩ ነይሩ። ኣብቲ ግዜ'ቲ ኣሸንኳይዶ ክልተ ሰለስተ ኄንካ ከተዕልል፡ ዓው ኢልካ ክትዛረብ'ውን ዘፍርሕ ነበረ። ክልተ ሰለስተ ኮማንዶስ፡ ዋላ ሲቪል ለቢሶም ክሓልፉ እንተ ርኢኻ መገዲ ትገድፈሎም፡ እንተ ዘይገድፍካሎም ከኣ ኣብኣ ትደኻ። ወትሩ ገዚፍ ዱላ ሒዞም ስለ ዝኸዱ ድርዕ ድርዕ ኣቢሎም ምስ መሬት ኢዮም ዝሕውሱኻ ነይሮም።

ሓደ ቀትሪ ኣብ ከረን፡ ሰለስተ ኮማንዶስ ዋዕ-ዋዕ እናበሉ ክኸዱ ከለዉ፡ ሓደ እኹል ሰብኣይ ብጎድኖም ሕልፍ ስለ ዝበለ ምልስ

ኢሎም፡ ሓደ "እንታይ ኣደኻ ኣፍጢጥካ ትጥምተና?" ይብሎ፡ እቲ ሓደ ከኣ "ጠኒንካ ብቕድሜና ትሓልፍ ዘይትእለ፡" ይብሎ፡ ኣማዕዲና እናርኣናዮም ከታኺቶም ምስ መሬት ሓዊሶሞ ከይዶም። መን ግን ዓገብ ክብል! ይኹን'ምበር ካብ ኩማንዶስ ጥዑያት ወይ ዝርድኡ ኣይነበሩን ማለት ኣይኮነን። ነቲ ጉዳይ ጽቡቕ ገይሮም ዝፈልጡዎ ጥዑያትን ሕያዎትን ነይሮም። ዳሕራይ ተተገዚዖም ናብ ገድሊ ምጽንባሮም ሓደ መርኣያ ናቱ ምዃኑ ክዝንጋዕ ኣይግብኦን።

ርእሶም ነታ መጽሔት ኣብ ኣስመራ ስለ ዝሃበኒ፡ ከረን ክይወሰድኩ ምሉእ ለይቲ ደጋጊመ ከንብባ ሓዲረ ብትሕዝቶኣ ኣዝየ ተሓጒሰ፡ ተስፋ ገይረ። ርእሶም ካብ ቅድም ኣትሒዙ ርክብ ከም ዝነበሮ ድማ ገምጊምኩ። ነዚ መሰረት ብምግባር፡ መጽሔት ጥራይ ኣንቢበ ትም ክብል ናይ ሕልና ስቓይ ስለ ዝኾነኒ፡ ኣነ ክገብሮ ዘለኒ ክገብር ድሉው ምዃነይ ሓበርኩዎ። ምስ ርእሶም ምሉእ መዓልቲ ብሓባር ስለ ዝወዓልና ብዙሕ ኣዕለልና። ብዛዕባ ገድሊ ብፍላይ ከኣ ብዛዕባ እቶም ኣብ ከባቢ ዓላ ዝነበሩ ጉጅለን ካልኦት ክፍልታትን ወገናትን፡ ዘሕለፉዎን ዘሕልፉዎ ዘለዉ መከራን ስቓይን፡ ብዙሕ ዘይፈልጦ ዝነበርኩ ኣዕለለኒ። ብሓደ ሸነኽ ተሓጒሰ በቲ ካልእ ከኣ ኣነ ጥዑም እናበላዕኩን እናሰተኹን፡ ነቲ ናይ ሃገረይ ቃልሲ ከም ቃልሲ ፍልስጤም ከም ቃልሲ ቬትናም ከም ወረ ዓለም እርእዮ ኣሎኹ ኢለ ንነፍሰይ ወቐስኩዋ። ርእሶም ግን ለባም ስለ ዝነበረ፡ ነቲ ከም ቁምነገር ዘይቁጸር ናይ መወዳእታ 50ታትን መጀመርያ 60ታትን ዝነበረኒ ተገዳስነት ኣልዒሉ፡ "እቲ ናይ ቀደም ተገዳስነትካ ኣብ ቦታኡ ኢዩ ዘሎ። በዚ ዝነበረ ናይ ገድሊ ሕንፍሽፍሽ ድማ ብዙሕ ሰብ ክገብሮ ዝኽእል ኣይነበረን። ስለዚ ንነፍስኻ ኣይትውቀሳ፡ ንብድሕሪ ሕጂ ዝግበር ከኣ መሊኡ ኣሎ፡" ብምባል ኣደዓዓሰኒ። ብተወሳኺ ናይ ከተማን ገጠርን ኣባላት ሓፋሽ ውድባት ክዓቢ ከም ዘለዎ፡ ንግዚኡ ክሳብ ዝመዓራረ ግን ሓንሳብ ክጸንሕ እሞ ክነግረኒ ምዃኑ ገሊጹ ኩሉ ዕላልና ምስጢራዊ ክኸውን ከም ዘለዎ ኣጠንቂቑ ኣፋነወኒ።

ሽዑኡ መዓልቲ ዝተሰምዓኒ ቅሳነት ኣዝዩ ልዑል ኮነ። ኣነስ ምስ ገድሊ ወግዓዊ ምትእስሳር ገይረ? ንበዓል ትኩእን ካልኦትን፡ "ኣሎኹ ምሳኹም፡ ኣይጠለምኩን ክብሎም በቒዐ?" ሓጐሰይ ደረት ኣይነበሮን።

ብድሕሪኡ'ሞ ቀዳም ቀዳም ካብ ከረን ናብ ኣስመራ እናተመላለስኩ ንርእሶም እንታይ ኣሎ ጽሑፍ፡ እንታይ ኣሎ ወረ እናበልኩ ሞኽ ኣበልኩዎ።

ነዊሕ ከይጸናሕኩ ብወግዒ ተወዲበ፡ ርእሶም ኣብ ክንዲ ኣብ ዋህዮ፡ ከም ሓደ ሓደ ፍሉያት ኣባላት ብውልቂ ባዕሉ ሒዙኒ ግቡኣይ ክበርክት ጀመርኩ።

ኣብቲ እዋን'ቲ ኣብ መጀመርታ 70ታት ኣብ መንጎ ህዝባዊ ሓይልታትን ተ.ሓ.ኤን ዝነበረ ኵናት ሓድሕድ ህዝቢ ባዕሉ ንዕርቂ ኣትዩዎ ላዕሊን ታሕቲን ይብል'ኳ እንተ ነበረ፡ ከምቲ ጓሳ "ሰብኣይን ሰበይቲን ዝተባእሱሉ መኣዲ ይፍጠረለይ" ኢሉ ዝብሉዎ፡ ስርዓት ኢትዮጵያ ከኣ ክልተ ውድባት ዝበኣሰሉ ዘሎ መሬትን ህዝቢን ኤርትራ ሕጂ እየ ዝብለጸሉ ኢሉ ምሕራድ ሰብን ከብቲን፡ ምቅጻል ዓድታትን መሳጊድን፡ ማእሰርቲን ምርሻንን ኰነ። ሽዑኡ ከረንን ከባቢኣን ብተጋደልቲ ተ.ሓ.ኤ.ን ደገፍታን ኢዩ ተዓብሊሉ ነይሩ። ሰራዊት ኢትዮጵያ ነቶም ኣብ ውግእ ዝተሰውኡ ተጋደልቲ ሬሳታቶም ከይተላዕለ እንተ ጸኒሑዎም ናብ ከተማ ከረን ኣምጺኡዎም ኣብ ጎልጎል ይሰጥሑዎ ወይ ብገመድ ይሰቕሉዎ ነይሮም። ዕላማኡ ንህዝቢ ምርዓድ ይኹን'ምበር ህዝቢ መሊሱ እንተ ዘይጸኒዑ ርዒዱ ኣይፈልጥን።

እዚ እናኾነ ከሎ፡ ዘተ ንሰላም ክልተ ውድባት ቀጸራ ይግበር ይፈሽል፡ ይፍተን ይፈሽል፡ ህዝቢ ክንዓርቀኩም ኢሉ ይብገስ ይፈሽል። ክልተ ውድባት ኣንጻር ጸላኢ ዝገብርኦ ዝነበራ መኸተ ግን ዝያዳ እናዓበየ፡ ብፍላይ ስም ህዝባዊ ሓይልታት ክብ ኢሉ ተሰለፍቲ መንእሰያትን ኣብ ኩተማታትን ገጠርን ዝውደቡ ኣባላት ሓፋሽ ውድባትን እናበዝሑላ ከዱ። ሓይልታት ተጋደልቲ ንጸላኢ እናመከታ ካብ ሳሕል ናብ ከበሳታት ኤርትራ ደየባ፡ ምስ ህዝቢ ኩተማን ገጠርን ርክበን ኣደልደላ።

ህዝቢ ከተማ ምእንቲ ተጋደልቲ ክርኢ፡ ኣብ ዘይፈልጦ ቀብሪ፡ ውራይን ንግደትን ንገጠራት ክገይሽ ጀመረ። እዚ ኻኹሉ ግዱስ ዜጋ ምስ ተጋደልቲ ተራኺቡ ብምዕላሉ ንፖለቲካዊ ኣረኣእያኡ ክብ ከብል ኣኽኣሎ።

ውድቀት ስርዓት ሃይለስላሴ

ጀነራል ኣማን ዓንዶም ኣብ ኤርትራ

ኩነታት ሰውራ ኤርትራ ኣብቲ እዋን'ቲ እናመንጎደ ክኸይድ ከሎ፡ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ከኣ ምቅላዕ ዓጸቦ ህዝቢ ዎሎ ዘስዓቦ ምልዕዓላት

ህዝቢ፡ ተመሃሮ፡ ሸቃሎ፡ ሰብ ታክሲን መማህራንን ብሰፊሑ ተኸስተ። እዚ ምልዕዓላት'ዚ ኣብ ወተሃደራት'ውን ልሒሙ ንስርዓት ሃይለሰላሴ ክብድሆ ጀመረ።

ኢትዮጵያውያን ተመሃሮ ካብ ታሕተዋይ ደረጃ ክሳብ ዩኒቨርስቲ "መሬት ንሓራሲኡ" ዝብል ጭርሖ ኣልዒሎም ብሰላማዊ ሰልፊ ሆ! ክብሉ ከለዉ፡ በቲ ኣብ ኤርትራ ዝነበረ ክፍለ ሰራዊት ዝተበገሰ ናይ መነባብሮ ምምሕያሽ ጠለባት፡ ናብ ዝተፈላለየ ክፍለ-ሰራዊታት ኢትዮጵያ ለሓመ። ኢትዮጵያ ተሓቑነት። ንጉስ ሃይለሰላሴ ጠለብ ሰራዊት ክማላእ ትእዛዝ እኳ እንተ ሃበ፡ ሰራዊት በዚ ከይዓገበ መንግስቲ ምግምጣል ዝዕላማኡ ድርኺት እናዕበየ ቀጸለ። ነዚ ከኣ ኩሎም ሓይልታት ምድርን ኣየርን ባሕሪን ፖሊስን ተሓወሱዎ። ናይ ኩሉ ቀጸላታት ሰላማዊ ሰልፊ ብዘይ ተቓውሞ ወተሃደራት ንስርዓት ሃይለሰላሴ ኣነቓነቖ። ካቢነ ኣክሊሉ ሃብተወልድ ወሪዱ፡ ብካቢነ እንዳልካቸው ተተክአ። ነዚ'ውን ተመሃሮን ህዝብን ወጮ እንተ ገምጠልካዮ ወጮዩ ንምባል፡ "ናይ ጉልሻ ምቅይያር ንጸብሒ ኣየመቅሮን'ዩ" ጨሪሖም ስለ ዝተቓወሙዎ፡ እንዳልካቸው ምስ ካቢነኡ ኣብ ሓምለ 1974 ወሪዱ ብሚካኤል እምሩ ዝምራሕ ካልእ ካቢነ ተተክአ። እዚ'ውን ነዊሕ ከይጸንሐ ወሪዱ፡ ብወከልቲ ሓይልታት ሰራዊት ኢትዮጵያ ዝቖመ 120 ዝኣባላቱ "ደርግ" ዝተሰምየ ግዚያዊ መንግስቲ ተተክአ። ኣቦ-መንበሩ ድማ ጀነራል ኣማን ዓንዶም ኰነ።

ጀነራል ኣማን ዓንዶም "ኤርትራዊ" ክነሱ ስለምንታይ ኢዮም ኣባላት ደርግ ናቶም ኣቦ-መንበር ገይሮም ሸይሞሞ ዝብል ሕቶ ካብ ሽዑኡ ኣትሒዙ ብብዙሓት ዝለዓል ነጥቢ ኣሎ። ካብ ኣተዓባብያኡ ጀሚሮም ብቐረባ ዝፈልጡዎ ክገልጹዎ ከለዉ፡ ኣቦኡ ኣብ ሱዳን ኢዮም ነዊሕ ተቐሚጠም። ኣማን፡ መለስን ጽዮንን ዝብሃሉ ደቆም ከኣ ኣብ ሱዳን ተማሂሮም። ኣቐዲሞም ግን ካልእ ጀነራል ዓንዶም ተስፋጽዮን ዝብሃሉ ምስ ደገዝማት ገብረቃልን ኮሎኔል ተወልደብርሃንን፡ ኩሎም ቅድሚ ዳሕራይ ዝተዋህቦም መዓርግ ምልባሶም፡ ኣንጻር ፋሽሽታዊ ስርዓት ጣልያን ኣብ ከባቢ ኣርማጭሆን ደቡብ ኢትዮጵያን ሸፊቶም ነይሮም። ኣቦኡ ንጀነራል ኣማን ዓንዶም ከኣ ኣብ ሱዳን ደሓን ዝኾነ ቍጠባዊ ትሕዝቶ ስለ ዝነበሮም ይሕግዙዎም ነይሮም ይብሉ።

ንጉስ ሃይለስላሴን ሰዓብቶምን ብሱዳን ናብ ሃገሮም ክምለሱ ከለዉ፡ ዓንዶም ኣቦኡ ንኣማን ጽቡቕ ገይሮም ስለ ዝተቐበሉዎምን ዘፋነዉዎምን፡ ንክልተ ደቆም ንኣማንን መለስን ነቶም ሸፊቶም ዝነበሩ ሓርበኛታትን ሒዞሞም ኣዲስ-ኣበባ ኣትዮም። ንኩሎም ከኣ መዓርግን

ንዝመሃሩ መንእሰያት፡ ንተዛረብቲ ትግርኛ ጥራይ ኢዩ ዝመርጽ ኢሎም ከሲሶም ካብ ስልጣን ተባሪሩ። ነቲ ናይ ኣስመራ ዩኒቨርስቲ ግን ዓሐራይ ብንጉስ ሃይለስላሴ ተፈቒዱ ተባሂሉ ፌስታ ኰይኑ።

ትምህርትና ዛዚምና ክንምረቕ እናተጸበና፡ ንጉስ ሃይለስላሴ ንሒደት ተመሃሮ ክምርቕ ኢሉ ክመጽእ ስለ ዘይክእል፡ ንዓመታ ምስቶም ድሕሬኹም ዝውድኡ ክትምረቑ ኢኹም፡ ክሳብ ሽዑኡ ግን ኣብዚ ቤት-ትምህርቲ ነቶም ናብ ዩኒቨርስቲ ክኣትዉ ዝዳለዉ ተመሃሮም ናይ ቅድመ ዩኒቨርስቲ ትምህርቲ ክትምህሩ ኢኹም ተባሂልና። ገለ ካባና ንሓደ ዓመት ምሂርና ኢና ተመሪቕና። ናይ መጀመርያ ንጉስ ዝመረቖም ተመሃሮ ስለ ዝኾንና ከኣ ኣብ ኣስመራ ግኑን ፈንጠዝያን እንግዶትን ኣብ ፈቐዶ ስድራቤት ተገይሩ። ኣነ ግን ኣብ ደብረዘይት 12 ክፍሊ ወዲእና ክንምረቕ ከሎና እቲ ሚኒስተር ዝበለና ወትሩ ካብ ኣእምሮይ ኣውጺእያ ስለ ዘይፈልጥ ፌስታ ኣይገበርኩን። ብዘይካ ክልተ ወለደይ፡ በዓልቲ-ቤተይ ምስ ክልተ ደቅናን ክልተ ኣሕዋተይን ኣብቲ ምረቓ ክመጹ ንኻልእ ሰብ ኣይነገርኩን። ኣብ ገዛይ ዝቐረብኩዎ ሽሻይ ኣይነበረን፡ ኣነ ንባዕ ለይ'ውን ድሕሪ ምረቓ ንገዛይ ኣይተመለስኩን። ኣሰፋው በርሀ "ኩቺ" ምሳና ስለ ዝተመረቐ ካብቲ ዩኒቨርስቲ ብመኪናኡ ንገዛኡ ወሲዱና በሊዕና ሰቲና። እታ ናይ ምረቓ መንጠሊናይን ቆብዕን እውን ሽዑኡ ኣብ ገዛኡ ምስ ገደፍኩወን ክሳብ ሕጂ ኣብኡ እየን ዝህልዋ። ካብኡ ትኽ ኢለ ናብ ስራሐይ ከይደ። ሓለቓይ ኪድ ገዛኻ ምስ በለኒ ኣብ ገዛ ስድራይ ኮርዮም፡ ባዕላቶም ቢራ ወዲ ቢራ ዓዲጎም ወጃዕጃዕ ክብሉ ምስ ጸንሑኒ ሓፊረ።

* * *

ሒደት ዓመታት ምስ ሰራሕኩ፡ ተራ ስራሕ ባንክ እውን ቅጭ ኣምጸኣለይ። ምኽንያቱ ለውጢ ዘይብሉን ዘይብድህን ቅጽታት ዓማዊል መሊእካ ኣብዚኣ ፈርም ኣብቲኣ ፈርም ምባል ጥራይ ኰነኒ። ስለዝኾነ ካብ ባንክ ዝሓይሽ ካልእ ስራሕ ከናዲ ሃሰውሰው ክብል፡ ኣብ ሓንቲ ኣብ ባጽዕ ነዳዲ እትድህስስ "ጋልፍ-ኦይል" እትብሃል ናይ ኣመሪካ ኩባንያ ስራሕ ረኺበ። ኣብ ኤርትራ ንነዊሕ ዓመታት ናይ ምጽናሕ መደባ ኣብ ምርካብ ነዳዲ ስለ ዝምርኮስ፡ ስራሕ ባንክ ገዲፈ ክቕይር ስለ ዘየተኣማመነኒ፡ ብትርፊ ግዜ ክሰርሓሎም ተሰማሚዐ። ነዳዲ ስኢና ድሕሪ ክልተ ዓመት ክሳብ ትዕጾ ድማ ምስኣ ሰሪሐ። ፍሉይ ተመኩሮ ናይ ኩባንያታት ነዳዲ ኣተሓሕዛ ሕሳባት ብምቕሳመይ ከኣ ተሓጒሰ።

ስንብታ ትኩእ ይሕደጎ

ኣብ ከባቢ መፋርቕ 1965 ኣብ ባንክ ልዕሊ ሓደ ዓመት ኣቢለ ምስ ሰራሕኩ፡ ሓደ መዓልቲ ኣነ ካብ ስራሕ ወጺአ ንገዛይ ክኸይድ፡ ከባቢ ሰዓት ሽዱሽተ ናይ ምሸት ኣቢሉ ትኩእ ይሕደጎ ብኣጂፕ ኣቢሉ ክመጽእ ኣብ ኣፍደገ ክለብ መኮንናት ተራኺብና። ተኣሲሩ ምንባሩ እፈልጥ ስለ ዝነበርኩ ሓኒቐ ስዒመዮ።

"ኣንታ ትኩእ መዓስ ወጺእካ?"

"ሕጂ ሰዲዶምኒ፡ ቀጥታ ካብ ቤት-ጽሕፈት ፖሊስ ኣጂፕ እየ ዝመጽእ ዘለኹ፡" በለኒ።

"ትማሊ ብኣጋጣሚ ምስ ጉርጃ ዓርከኻ ኣብ መገዲ ተራኺብናስ፡ ደሃይካ እንተሎዎ ሓቲተዮ የብለይን ኢሉኒ።"

"ካልእ'ከ ምስኡ እንታይ ኣዕሊልካ?"

"ዋላ ሓንቲ ኣየዕለልናን፡ ተሃዊኽ እየ ኢሉ ቀልጢፉ ገዲፉኒ ከይዱ። ኢሂ ስለምንታይ ከምኡ ኢልካኒ?"

"ድሕሪ ሕጂ ተጠንቀቐሉ ከይትኣምኖ፡ ሕብሩ ቀይሩ ኢዩ። ሕጂ ግን ግደፈኒ ክኸይድ፡ ደድሕረይ ይስዕቡኒ ስለ ዘለዉ ስቕ ኢልካ ሕለፍ።"

"እሞ መዓስ ኢና ንራኸብ፡ ገዛ'ዶ ክመጸካ?"

"ኣይትምጻእ፡ ድሕሪ ሕጂ ደሃየይ ክትገብር ኢልካ ከይትፍትን፡ ኣይክህሉን እየ። እዚኣ ናይ መወዳእታ ርክብና ኢያ ደሓን ኩን፡ ንሸኻ ግን ተጠንቀቕ ከይትዕሹ፡" ኢሉ ሓጻር ምኽሪን ስንብታን ሃበኒ። ከይተሰዓዓምና ብኢዱ ጥራይ ጨቢጡ ሰላም ኢሉኒ፡ ናብ ባር ቪቶርያ ኣቢሉ ኣምርሐ። ዝብሎ ጠፊኡኒ ተዓኒደ እናጠመትኩዎ ከኣ ተዓዚረ።

ሽዑ ለይቲ ፈጺመ ኣይደቀስኩን ንትኩእ ድማ ብልበይ ደንገጽኩሉ። ኩሉ ሰብ ከምዚ ከማይ ናብራኡ እናገበረ፡ እዛ ተካሊት ሃገር ንትኩእ ጥራይ ከም እትብጽሖ፡ ንሱ ንበይኑ ክእሰር ክፍታሕ ክሳቐ መን ኢዩ ኰኒኑዎ? በዓል ኣነ ናይ ብሓቂ ጠላማት ኢና ኢለ እንኮላይ ነዕሩኽተይ ዘኪረ፡ ኩልና ጠሊምናካ በልኩ። ኦሮማይ ትኩእ ሕጂ ትኽ ኢሉ ናብ ገድሊ ወይ ከኣ ንሱዳን ኢዩ ዝኸይድ ኢለ ደምደምኩ።

ድሕሪ ሰሙን ኣቢሉ፡ ምሳና ተኣሲሩ ዝነበረ መምህር

ምሕረትኣብ ሰሎሞን ደልዩ ረኺበኒ። ንበይንና ኮፍ ኢልና ከኣ ዕላል ጀመርና።

"ትኩእ ኣፋንየዮ። ተስፋ እገብር፡ ብሰላም ሱዳን ክኣቱ። ናተይን ናቱን ሰዓት ሸይጠ ገንዘብ ሂበዮ። ብሰላም ከም ዝኸድኩ ንገሮ ስለ ዝበለኒ እየ ዝነግረካ ዘሎኹ፡ እዚ ግን ኣባይን ኣብኻን ጥራይ ዝዕቀብ ነገር ኢዩ።"

"ሰዓተይን ሰዓቱን ሸይጠ ዲኻ ዝበልካ?" ሰንቢደ ሓተትኩዎ።

"እወ ክልቲኣን ሸይጠ ሂበዮ፡" ደገመለይ።

"ኣነስ ሓውኹም እንድየ፡ እንታይ ኴንኩም ሃበና ዘይትብሉኒ?"

"ትኩእ ንዋላ ሓደ ሰብ ከይትሓትት ስለ ዝበለኒ እየ።"

ብውሽጠይ፡ ዓቕመይ ኣበርኪተ እንተ ዝኸውን ክሳብ ክንደይ ሕልናይ ምቐሰነ ኢለ ሓዘንኩ። ካብ ዕላልና ከም ዝተረዳእኩዎ፡ ምሕረትኣብ ዕባይ ገጠር ስለ ዝኾነ፡ ብዘተኣማምን መገዲ ኢዩ ኣፋንዩዎ።

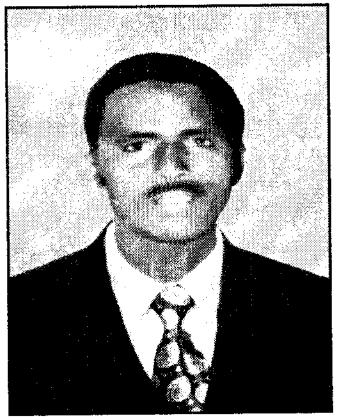

ምሕረትኣብ ሰሎሞን

ምሕረትኣብ እዚ ክብለኒ ከሎ ጉርጃ ተዘኪሩኒ ብዛዕባኡ ዕላል ጀመርና፡ ኩሉ ድማ በሪሁለይ። ንጉርጃ ወልደንኪኤል ኣብርሃን ዓርኩ ብርሃነ ተስፋማርያምን ኢዮም ናብ ሓራ'ካ ወዲቦሞ። ሓንሳብ ምስኦም ተኣሲሩ ነይሩ፡ ደሓር ግን መርገጺኡ ቀይሩ ባዕሉ ኣእሲሩዎም ጥራይ ዘይኮነስ ኣብ ኣፎም "ክንርእአ ኢና" እናበለ ይፍክረሎም ነይሩ።

ብድሕሪኡ ወልደንኪኤል ኣብራሃ ከምታ ትኩእ ዝነበራ ቤት-ማእሰርቲ ዳርጋ ገዛኡ ኮነ። ማእሰርቲ ምስ በዝሖም ከኣ ኢዮም በዓል ወለንኪኤል ኣብራሃን ወለንኪኤል ገብረማርያምን መሓሪ ደበሳይን ያሲን ዓቾዳን ተስፋይ ገብረስላሰን ናብ ሱዳን ዝኸዱ።

ትኩእ ተጸንቢሩዎም ከኣ ሓራካ ዝድንፍዓሉ ኣገባብ ክዝትዩን ክመያየጡን ነዊሕ ወሲዱሎም ነይሩ። ባዕላትና ብስም ሓራካ ብረታዊ ቃልሲ ክንጅምር ኣለና ብምባል፡ ምስ ተጋድሎ ሓርነት ግርጭት ኣብ ርእሲ ግርጭት ነዊሕ ቃልሲ ከካይዱ ድሕሪ ምጽናሕ ምስላጥ ኣበዮም።

ብድሕሪ'ዚ ሓያሎ ኣባላት ሓራካ ነበርን ገለ ተስፋ ዝቖረጹ ሓለፍቶምን ኣብ ውሽጢ 1965-67 ናብ ተ.ሓ.ኤ. ተጸንቢሮም ሓያሎ ከኣ ንጥፈታቶም ኣደስኪሎም። ኣቦይ ወልደኣብ ከኣ ንባዕሎም ክሳብ 1970 ኣብ ሓራካ ኢዮም ጸኒሖም።

እቲ ካብ ቅያዳ ዓማ ዝተፍልየ ጉጅለ ዓላ፡ ቅድሚ'ቲ ኣብ ተኸሊ ሰሜናዊ ባሕሪ ናይ ነሓሰ 1971 ኣኼባ ምግባሩ፡ ኣቐዲሙ ኣብ ማይ ለሚን ገለ 50 ዝኾኑ ተጋደልቲ ኣኼባ ገይሮም ሓንቲ ሽማግለ መሪጾም ነይሮም። ንዕላማኦም ዝምልከት ደብዳበታት ናብ ዝተፈላለዩ ተቓለስቲ ክብጽሑ ከኣ ግርማይ መሓሪን ተወልደ ኢዮብን ብኢሳይያስ ኣፈወርቂ ተላኢኾም ናብ ካርቱም ከዱ። ገለ ካብተን ደብዳበታት ንኣቶ ወልደኣብ ወልደማርያም፡ ንትኩእ ይሕደጎ፡ ንዑስማን ሳልሕ ሳበን ኢየን ነይረን። ትኩእ ይሕደጎ ካብቶም ኣቐዲሙ ንጉባኤ ኣዱብሓ ዝኾነ ተቓላሳይ ኢዩ። ግርማይ መሓሪ ነዞም ዝተጠቕሱ ካብ ወጻኢ ክመጹ ኣብ ካርቱም ክጽበ ከሎ፡ ተወልደ ኢዮብ ሓደስቲ ተሰለፍቲ ሒዙ ቀልጢፉ ናብ ሜዳ ተመሊሱ።

ሽዑኡ ግርማይ ንትኩእን ንኣቶ ወልደኣብን፡ ካብ ሳልሕ ሳበ ዝተላእከ ንሰሊም ኩርዲን ረኺቡ ኣዘራሪቡዎም።

ትኩእ መልሲ ናይ ኩሎም ብደብዳበ መልክዕ ሒዙ፡ ምስ ግርማይ መሓሪ ባዕሉ ንሜዳ ክኣቱ ተረዳዲኦም፡ ሓሙሽተ ኰይኖም ተበጊሶም ቃሮራ በጽሑ። ኣብ ቃሮራ ገመል ክካረዩ ንሓደ እድሪስ ገና ዝተባህለ ሽማግለ ዓዲ ሓቲቶሞ ኣርባዕተ መዓልቲ ኣጸብዩ ሓደ ገመል ሂቡዎም ተበገሱ። ካብ መብኣ ናብ መስሓየት ትብሃል ማይ ዘላታ ሩባ ክበጽሑ እናተጓዕዙ፡ በዓል ገመል መገዲ ነዊሑኒ፡ ምለሱኒ እናበለ ዕጥይጥይ ክብል በዓል ትኩእ ረድዮ ኣስመራ እናሰምዑ ቀጸሉ። ጸልማት ስለ ዝነበረ ግርማይ ብዙሕ ጸዊዑ ዝሰምዮ ስኢኑ፡

በዓል ትኩእ ከኣ የርክበና ኢዩ ኢሎም ቀጺሎም። ግርማይ ኣብቲ ከባቢ ኣርባዕተ መዓልቲ ብጽምኢን ጥምየትን ክደልዮም ቀንዩ ቀቢጹ ናብ ቦታኡ በጺሑ። ትኩእ ራብዓይ ርእሱ ግን ኣብዚኣ ኣተዉ ክይተባህሉ ህጣሞም ጠፊኡ ከም ሰዉኣት ተቖጽሩ።

ግርማይ መሓሪ፡ በዓል ትኩእ ድብያ ጸላኢ ኢዩ ረኺቡዎም ዝብል ገምጋም'ዩ ዘሎዎ።

ድሕሪ መስዋእቲ ትኩእ፡ ሓራካ ብወግዒ ምስ ህዝባዊ ሓይልታት ተጸንቢራ።

ቀዳሞት ብጾት ትኩእ፡ ብፍላይ ከኣ መሓሪ ደበሳይ ኣብ ውላድ ዝኣምን ለዋህ ተቓላሳይ ስለ ዝኾነ፡ ንትኩእ ደፋፊኦም ምስ ሓንቲ ሓዳስ እትብሃል ወረኛ ኣባል ሓፋሽ ውድባት ኣብ በይሩት ኣመርዕዮሞ። ኪዳነ ዝብሃል ወዲ ወሊዶም ኣብ ሜዳ ኣብ ቤት-ትምህርቲ ሰውራ ተማሂሩ።

ንኪዳነ ባልገኡ ኢሳይያስ ኣፈወርቂ ኢዩ። ኪዳነ ዝተሰምየ ከኣ ነቲ ኣብ ከሰላ ብኣባላት ተ.ሓ.ኤ. ዝተቐትለ ሰዉእ ኪዳነ ክፍሉ ንምዝካር ኢዩ። ኪዳነ ኣብ ቤት-ትምህርቲ ካልኣይ ደረጃ ቀዳማዊ ሃይለስላሴ ነበር፡ ምሳይ ኣብ ሓንቲ ክፍሊ ዝምሃር ዝነበረ ኢዩ። ሽዑኡ ብከበደ ክፍሉ ኢዩ ዝጽዋዕ ነይሩ። ኣብ ቃልሲ ምስ ኣተወ ኢዩ ኪዳነ ተጸዊዑ። ሰዉእ ኪዳነ ክፍሉ ተመሃራይ ከሎ፡ ህዂእ ዋዕዋዕ ዘይፈቱ፡ ተሃዊኹ ዘይዛረብ፡ ባእስን ዕግርግርን ዝጸልእ፡ ከም ወዲ ኣስመራ ንእስነት ከይፈለጠ ኢዩ ካብ ኣዲስ-ኣበባ ዩኒቨርስቲ ምስ ብዙሓት ተመሃሮ ብጾቱ ብቐጥታ ኣብ ቃልሲ ኣትዩ።

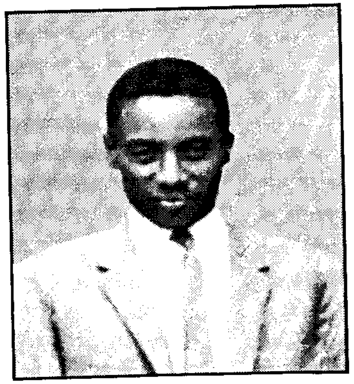

ኪዳነ ክፍሉ

ሙዚቃን ድራማን መንጸፍ ፖለቲካዊ ምንቅቓሕ

ትኩእ ካብ ማእሰርቲ ወጺኡ ንሓዋሩ ከም ዘይንራኸንብ ምስ ተፋነወና ብድሕሪኡ ኣነን ኣዕሩኽተይን ልሙድ መዓልታዊ ናብራና ቀጸልና። ከም ኩሉ ዜጋ ብዛዕባ ኩነታት ሰውራ ጽን ምባልና ግን ኣይተረፈን። ንኣብነት ኣብ ባንክ ካብ ዝነበሩ መሳርሕተይ፡ ገለ ምስ ውድብ ተጋድሎ ሓርነት ርክብ ከም ዝነበሮም ብዕላሎምን ኣዘራርባኦምን ክግንዘብ ክኢለ። ሓደ ክልተ'ውን ክውድቡኒ ቀሪቦምኒ። ኣነ ግን ህውኽ ኢለ ሕራይ ከይበልኩ፡ ኣቐዲሞም ገለ ጽሑፍ እንተሎዎም ክህቡኒ ሓቲተ፡ ጽሑፋት ገድሊ ከንብብ ጀመርኩ። ኣብ ፈለማ እቲ ዝህቡኒ ዝነበሩ ጽሑፋት ኣይስሓበንን። መብዛሕትኡ ሓጸርቲ ሓበሬታታትን ገለ ፍጻሜታትን ኰይኑ ሓንሳብ ድሕሪ ነዊሕ ዝመጽእ ጥራይ ኢዩ ነይሩ። ኩሉ ሰብ ከኣ ገድሊ ተ.ሓ.ኤ. እንታይ ፍጻመታት ገይሩ ኣብ ዝብል ከተኩር ጀሚሩ። ሓራካ ግን ኣብ ኤርትራ እናተረስዐት ከደት።

ኩነታት ከምዚ እናኾነ ከሎ፡ ኣብ መጀመርታ 60ታት ኣብ ኤርትራ ሓደ ፍሉይ ተርእዮ ተቐላቐለ።

ኩዕሶ እግሪ፡ ኩዕሶ ሰኪዐትን ቦውሊንን ብዝያዳ ክድፍኣሉ ጀመረ። ጋንታት ከበዝሓ፡ ነቲ በዓል የማነ ገዲል ብኩዕሶ ጨርቂ ዝጀመሩዎ ምምልማል መንእሰያት ብዝያዳ ሃበበ። ህዝቢ ከኣ ልቡን ቀልቡን ኣብ ስፖርት ዘንበለ።

ኣብ ኢትዮጵያ'ውን ይድነቓቸው ተሰማ ዝመርሖ ኩዕሶ እግሪ ስለ ዝተደፍኣሉ፡ ኣብ መንጎ ጋንታታት ህልኽ ዝመልእ ግጥማት ኣብ ዝልዓለ ጫፉ በጽሐ። ብፍላይ ኣብ መንጎ ጋንታታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ግጥም እንተ ተገይሩ እሞ ዘረባ የብሉን። ክልቲኡ ህዝብታት ብድጉል ፖለቲካዊ ዓይኒ ስለ ዝጥምቶ፡ እቲ ህልኽ ኣብ ኣምባጋሮ ኢዩ ዝልወጥ ነይሩ። ኣብ ኤርትራ ክሳብ ክንደይ ኩዕሶ እግሪ ማዕቢሉ ነይሩ ንምብራህ፡ ኣብ ሃገራዊት ጋንታ ኢትዮጵያ ምሩጻት ኰኾብ ተጻወትቲ፡ ካብ 11 እቶም 8 ናይ ጋንታታት ኤርትራ ኢዮም ነይሮም። ንኢትዮጵያ ኣብ 1962 ዋንጫ ኣፍሪቃ ዘዕተሩዋ ከኣ ንሳቶም ኢዮም። ነታ ምስ ጋንታ ግብጺ ዝተኻየደት ዋንጫ መን ወሰዳ ግጥም፡ ከም ኣጋጣሚ ኣብ ኢትዮጵያ ስለ ዝነበርኩ፡ ኣብ ሜዳ ኣዲስ-ኣበባ ኣትየ ርእየያ።

ካልኣይ ዝምዕብል ዝነበረ ሙዚቃን ድራማን ኢዩ። እቲ ብ"ማሕበር ተዋስኦ ደቀባት" (ማ.ተ.ደ.) ዝጀመረ፡ ናብ "ማሕበር ምምዕባል

ሃገራዊ ልምዲ" (ማ.ም.ሃ.ል.) ተቐይሩ ብድሕሪኡ ድማ ምስ እዋን ብረታዊ ቃልሲ ናብ "ማሕበር ትያትር ኣስመራ" (ማ.ት.ኣ) ዝሰገረ ብዙሓት ጉጅለታት ሙዚቃን ባህሊን ወሊዱ። ኩለን ማሕበራት ካብ መጀመርታ 50ታት ኣትሒዘን ብዘይተኣደነ ጸቕጢን ሕልኽላኻትን ኢየን ሓሊፈን። ኣብ መወዳእታኡ'ሞ ከም ኣብነት ኣለይቲ መቓልሕ ጓይላ በዓል ኣስመሮም ሃብተማርያም፡ ኣብ መድረኽ ወጺኦም ዳርጋ ብግህዶ ኢዮም "ናጽነት" ጨሪሖም። ኩለን እዘን ማሕበራት እዚኣተን ከኣ ኣዝዮም ብዙሓት ደረፍቲ፡ ተዋሳእቲ፡ ሙዚቀኛታትን ተዋዛይትን ኣፍርየን። እቶም ዝነበሩ ህቡባት ደረፍትን ተዋሳእትን ብዘይሕለል ኣላይነት መማህራን ኣለማዮ ካሕሳይን፡ መምህር ኣስረስ ተሰማን፡ ዓሊ ስዒድ ባና (ቦቢ) ካልኦትን፤ ንበዓል ትኳቦ ወልደማርያም፡ ሽፋ ስዒድ፡ ኣቡበከር ኣሸክሕ፡ ኣተወብርሃን ሰጊድ፣ ደድሕሪኦም ንመምህር ኣልኣሚን ዓብደለጢፍ. ዑስማን ዓብደልራሒም፡ ተወልደ ረዳ፡ ጃብር ማሕሙድ፡ ትበርህ ተስፋሁነይ ወዘተ ኣርኣያታት መድረኽ ከም ዝኾኑ ገይሮሞም። ኣሰሮም ተኸቲሎም ከኣ በዓል ተኽለ ተስፋዝጊ፡ ሃይለ ገብሩ፡ መሓመድ ብርሃን ዓጣ፡ የማነ ገብረሚካኤል (ባርያ) ኢንጂነር ኣስገዶም ወልደሚካኤል (ወዲ ጋንችኒ) ወዘተ ፈርዮም።

ኣለማዮ ካሕሳይን ዓሊ ስዒድ ባና (ቦቢ) ብዘመን መግዛእቲ እንግሊዝ ብኸንደይ ቃልሲ ዘንቀሉዎ ናይ መድረኽ ተዋስኦን ዋዛን፡ ክትገልጾ ዘጸግመካ ተፈጥሮ ዝዓደሎም ስነ-ጥበበኛታት ኢዮም ነይሮም። ኣብ ዘይግዜኦም ዝተፈጥሩ ናይ ሃገርና ቻርሊ ቻፕሊን ኢዮም ተባሂሎም ድማ ወትሩ ይግለጹ። ክልቲኦም ነቲ ዝመልኩዎ ጣልያንኛን ዓረብኛን ምስ እንግሊዝኛን ኣምሓርኛን ሓዋዊሶም ክደርፉ ከለዉ፡ ምስ መልእኽቲ-ሓዘል ትሕዝቶኡ ልቢ ሰብ ይሰልቡ ነይሮም። እዚኣቶም ከኣ ከም በዓል ሰሎሙን ገብረግዚኣብሄር ዝኣመሰሉ ተዋዘይቲ ፈጢሮም።

ናይ ምምሕዳር ከተማ ምረሻ ባንድ፡ ናይ ፖሊስ ምረሻ ባንድ፡ ብግቡእ ናይ ሙዚቃ ትምህርቲ ዝተመልመሉ ስለ ዝኾኑ፡ ብመጠኑ ነቲ ሙዚቃ ናይ ማሕበራትን ናይ ብሕቲን ብኣዎንታዊ ጸልዮዎ። ኡምበርቶ ባርቡይ ዝብሃል ሓንፈጽ ዓይኑ ስዉር መምህር ሙዚቃ'ውን፡ ብውልቂ እናመሃረ ኣብ ምምዕባል ሙዚቃ ቀሊል ተራ ኣይነበሮን። በዚ ምኽንያት'ዚ መንእሰይ ኣብ ክንዲ ኣብ ናይ ባዕዲ ሙዚቃ ኣብ ናይ ሃገሩ ከተኩር ጀሚሩ ነይሩ።

ኢትዮጵያ ግን ነዚ ስቕ ኢሎም ክርእዩዎ ኣይከኣሉን። መሰረታዊ ዕላማኦም ባህልናን ቋንቋናን ንምብራዝ ስለ ዝኾነ፡ ኣብ መጀመርያ

60ታት ንፈለማ ግዜ ጥላሁን ገሰሰ ዘሎዎ ባንድ ኣብ ኣስመራ ኣምጺኦም ኣብ ሲነማ ኦደዮን ንህዝቢ ኣርኣዩ። ሽዑ ምሸት ኣብኡ ነይረ። ሲነማ ኦደዮን ቅጽጽ ኢላ መሊኣ፡ መደብ ምስ ተጀመረ፡ ጥላሁን ሓንቲ "ኡኡታ ኢያስከፋም፡ ሲለዩ ተዋዶ!" ትብል ህብብቲ ደርፉ ክደርፍ፡ ገና ኣብ መድረኽ ከይቀረበ ኣብ ውሽጢ ኩይኑ "ኦ..ኦ..." ክብል ሰሚዕናዮ። "ኦ..." ከየቋረጸ ኣብ መድረኽ ቅልቅል ምስ በለ፡ ዋጭዋጭ ተዓዛባይ ህዝቢ ኣይትርኣዮ። ጥላሁን ጁባኡ ኣውጺኡ ኣብ ርእሱ ኣዚሩ ኣዚሩ ናብቲ ህዝቢ ምስ ደርበዮ'ሞ፡ ኣብኡ ዝነበራ ናይ ባራት ኣንስቲን ኣዋልድን ዓቢዶን። ኣነ ንጥላሁን ብንእሽቶኡ ኣብ ኢትዮጵያ ኣብ ባራት ደብረዘይትን ብድሕሪኡ ኣብ ዓበይቲ ምርኢታትን ክደርፍ ከሎ እየ ዝፈልጦ። መድረኽ ዝቆጻጸር ንቁዕ ደራፋይ ኢዩ። ከም ሽዑኡ ገይሩ መድረኽ ተቖጻጺሩ ልቢ ህዝቢ ክሰልብ ግን ርእየዮ ኣይፈልጥን።

ዘገርም ሓድሽ ተርእዮ፡ ድሕሪ ባልስቲ ኣብ ክባቢ ባቢሎን ኣብ ዘለዋ ባራት ደርፊ ናቱን ናይ ካልኦትን ኣብ ቴፖት ተመሊኡ ለይትን መዓልትን ክድረፍ ጀሚሩ። እቲ ካብ ኩሉ ንወዲ ኣስመራ ዝገረሞ ተርእዮ ግን ደርፊ ኣምሓርኛ ፈቑዱኡ ምድራፉ ጥራይ ኣይነበረን። ቅድሚኡ ኣብ ኤርትራ ዘይነበረ ባህሊ፡ ብደርፊ ኣምሓርኛ ጌርካ ኣብ ፈቖዶ ባራት ምስዕስዕ ምጅማሩ ኢዩ።

እዚ ተርእዮ'ዚ፡ ነቲ መንእሰያት ኬንና በብጉጅለ ኣዕሩኽ ተወዲብና ኣብ መንበሪ ገዛውቲና ብዲስኮ ምዕራባዊ ደርፍታት እንገብሮ ዝነበርና ሳዕስዒት እናቐሃመ፡ ሳዕስዒት ኣብ ፈቖዶ ባራት፡ ጸኒሑ ከኣ ባንድታት ተኾናቲርካ ናይ ሳዕስዒት ምሸታት ምውዳብ ተለምደ። በዚ ምኽንያት'ዚ ኣብ ኩዋ፡ ጁንዮር፡ ማ.ት.ኣ.፡ ፒካዲሊ፡ ላጌቶ... ምሸታት ሳዕስዒት ብብዝሒ ክውደብ ልሙድ ኮነ። ናይ ኣምሓኛ ደርፍታት ከኣ ጎኒ ጎኒ ትግርኛን ትገረን ክቆራቖስ ቀጸሉ። እቶም ንማ.ት.ኣ. ዝመርሑ ዝነበሩ ከም በዓል መምህር ኣስረስ ተሰማን ኣለማዮ ካሕሳይን (ወትሩ ሕጉስ) ግን ኣይሓመቑን። ምስ ትግርኛን ትግረን ኩይኑ ንኣምሓርኛ ዝብድህ ደርፍታት ክፈጥሩን ካብ ካልኦይ ጐረቤት ካብ ሱዳን ድማ ከም በዓል ኣሕመድ ኣልሙስጣፋን መሓመድ ወርዲን ዝኣመሰሉ ደረፍቲ ኣብ ኣስመራ ኣምጺኦም ክዕድሙ ጀመሩ። መሓመድ ወርዲ ኣብ መወዳእታ 1963 ኣብ ኣስመራ ኣብ ሲነማ ኦደዮን ትሰዓተ ዓሰር ሰና ትብል ህብብቲ ደርፉ ዝደረፉ፡ ልቢ ህዝቢ መሲጣ ኢያ።

ደረፍቲ ሱዳን ኣብ ኣስመራ ንኸመጹ ግን መጀመ ር ያኣም ኣይነበረን። ኣብ መንጎ ህዝቢ ሱዳንን ህዝቢ ኤርትራን ዝነበረ ላዊን ንግዳዊን ዝምድና ናይ ቀደሙ ኢዩ። እዚ ዝምድና'ዚ ግን፡ ክልተ መንግስታት ብክልተኣዊ ደረጃ ብወግዒ ዝተሰማምዑሉ ዘ ኮነስ፡ ክልቲኡ ህዝብታት ባዕሉ ዘማዕበሎ'ዩ ነይሩ። ኣብ መጀመርያ ዐታት ከኣ ብዝያዳ ተደፊኡሉ።

ማሕበራዊ ናብራ ምስ ሙዚቃን ድራማን ብሸምዚ እ ትጓዕዝ፡ ጸቕጢ ስርዓት ኢትዮጵያ ከኣ ምስኡ ይጓዓዝ ነይሩ። ደርፊ ቅድሚ ምድራፉ፡ ድራማ ቅድሚ ኣብ መድረኽ ንህዝቢ ምቕራባ ብ መንፌት ሳንሱር ክትሓልፍ ናይ ግድን ኢዩ። መብዛሕትኡ እዋን ስለ ክልክል ከኣ ተዓዛቢ ወይ ሰማዒ ባዕሉ ብዝትርጉሞ ኣገባብ ተጎልቢ ቡ ኢዩ ዝቐርብ ነይሩ። ንኣብነት ከም “መሰበይ”፡ “እታ ሓምራ ላመይ” ዝብላ ናይ ኢንጂኔር ኣስገዶም፣ “ናይ ደም መጋረጃ”፡ “ና ይ ደም ዘመን” ዝብላ መጽሓፍቲ ኣስረስ ተሰማ፣ ኣስረስ ዝደረሰ ን ኩለን ደርፍታት ትበርህ ተስፋሁነይ ወዘተ ኩሉ ጉልቡብ ትርጉም ዝነበሮ ኢዩ ነይሩ።

ድሕሪ ፍርቂ ስሳታት ዝተራእየ ሳልሳይ ተርእዮ፡ ኤር ራውያን ተመሃሮ ዩኒቨርስቲ ኣዲስ-ኣበባ፡ ኣብ እዋን ክረምቲ ንዕረ ፍቲ ካብ ኣዲስ-ኣበባ እናመጹ፡ ንመንእሰያት ኣስመራ ብስቱር ዝህቡዎ ዝነበሩ ፖለቲካዊ ምንቅቓሕ ኢዩ። ኣብ ዕዳጋ ሓሙስ ዘሎ ኣደራሽ ዋይ.ኣም.ሲ.ኤ. ከኣ ሓደ ካብ ዝጥቀሙሉ ዝነበረ ቦታ ኢዩ።

* * *

ዋይ.ኣም.ሲ.ኤ. ክትቀውም ከላ መጀመርያ ተኸለ ሃይማኖት መንግስትኣብ ዝተባህለ ዓርክና ኢዩ ኣብ 1964 ኣቐሙዋ።

ከቕማ ከሎ በቲ ኣብ ኣዲስ-ኣበባ ዝነበረ ዓቢ ትካል ዋ.ወ.ክ.ማ. ዝተደገፈ ኢዩ ነይሩ። መብዛሕትኡ እዋን ከኣ ዋይ.ኣም.ሲ.ኤ. ኣብ ሃገራት ሳልሳይ ዓለም ሲ.ኣይ.ኤ. ኣብ እዋን ዝሑል ኲናት ኣመሪካ ዝጥቀሙሉ መሳርሒ ኢዩ ይብሃል። ብዝኾነ ኣብ ኣስመራ ን ካልኦት ከተማታትን ኤርትራ ሽቕለተ ኣልቦነት ኣብ ዝልዓለ ጫፉ ጺሑ ስለ ዝነበረ፡ ተኸለሃይማኖት መጠርነፊ መንእሰያት ክኾነና ሓግ ኡ ኢሉ ኣብ ጥቓ ቤተ-መንግስቲ ኣብ ፊት ባር ቪቶርያ ሓንቲ ን እሽቶ መኣኪብትን ቤት-ጽሕፈትን ሒዙ ጸዊዑና።

ብኣህጉራዊ ደረጃ ዝተፈልጠ፡ ድሕሪ ዋይ.ኣም.ሲ.ኤ. ኮ ይኑ ዝዓ

“ዋይስ መንስ ክለብ” ዝብሃል ኣህጉራዊ ተፈላጥነት ዘሎዎ ናይ ዓበይቲ ኣባላት ክንከውን፡ በብሓደ በብኽልተ እናመረጸ ገለ ዕስራ ንኸውን ኣብጺሑና። በዚ ናይ ዓበይቲ ክለብ'ዚ እውን ብኣህጉር ደረጃ ተመዝጊብና ክንሰርሕ ጀመርና። ኣንስትና ድማ ዳርጋ ኣባላት ወትሩ ምሳና እየን።

ብድሕሪ'ዚ ድሕሪ ገለ ዓመታት ኣብ ኣስመራ ሓደ ዓቢ ህንጻ ኣብያተ-ጽሕፈትን፡ ናይ ውሽጢን ደገን ናይ ስፖርት ንጥፈታት ዝካየደሉን፡ ቤት-መጽሓፍትን መኣከቢ ኣደራሽን ወዘተ ዘሎዎ ክሰራሕ መደብ ወጺኡ። ነዚ ህንጻ'ዚ መስርሒኡ ዝኸውን ገንዘብ ካብ ህዝቢ፡ ኩባንያታትን ውልቂ ነጋዶን እናዞርካ ብጎስጓስ ክዋጻእ ከም ዘለዎ ተመደበ። ኣብቲ እዋን'ቲ ካባና ብዕድመ ደኹን ብጽልዋ ዝዓብዩ፡ ናይ ዓበይቲ ኩባንያታት ኣካየድቲ ስራሕን፡ ጽልዋ ዘሎዎም ዓበይቲ ነጋዶን ናይ ዋይ.ኣም.ሲ.ኤ. ኣባላት ቦርድ ኮይኖም ዝተመዘዙ ሰባት ነይሮም። ስለዚ ነቲ ተወጢኑ ዝነበረ ጎስጓስ ምወላ ህንጻ፡ ብዓቕምና ኣብ ሸቶኡ ክነብጽሖ ስለ ዘይኸእል፡ ኣባላት ቦርድ ክምርሑዎ ተወሰነ። ንሕና ኣባላት ዋይስ-መን ከኣ በብጉጅለ ተወዲብና ፈቐዶ ድኳናትን ኣብያተ-ንግዲን ምሸታዊ እናዞርና ገንዘብ ተኣኪቡ፡ ድሕሪ ክንደይ ጻዕሪ ዝተመደበ ሸቶ ተበጺሑ ኣደራሽ ዋይ.ኣም.ሲ.ኤ. ዕዳጋ ሓሙስ ተሰሪሑ።

እዚ ኣደራሽ'ዚ ግሩም ዝኾነ ኣቓልቦ መንእሰያት ስሒቡ፡ ካብ ኩሉ ኩርናዓት ኣስመራ ማእለያ ዘይብሉ መንእሰይ መውዓሊ ረኺቡ ዝተፈላለየ ንጥፈታት ክካይደሉ ምዕዛብ ባህ ዘብል ኮነ። ንሕና ናይ ዋይስመን ክለብ ዓበይቲ ኣባላት ድማ ብኣላይነትን ኣሳላጥነትን ተኸለሃይማኖት መንግስትኣብ፡ በብግዜኡ እናተኣከብና ዓቕምና ዝፈቕዶ ንመንእሰያት ክስሕብ ዝኽእል ንጥፈታት ምስ ናይ ባህሊ ማሕበራትን ክፍሊ ትምህርትን እናተረዳዳእና፡ ኣብ ምድላው ክንሰርሕ ምቹእ ኩነታት ረኺብና። ኣብ ውሽጡ ክለባት ፈጢርና፡ ካባና ኣለይቲ ክለባት መዘዝና። ኣብ መንጎ ክለባት ናይ መደረ ውድድር ይግበር፡ ኣብያተ-ትምህርቲ ከኣ ኣብ ንሓድሕደን ዋንጫ መን ወሰደ መደረ ኣብ ኣደራሻት የወዳድራ። ንኣብነት ኣነ ከም ጽላል ኮይነ ዝኣልያ ዝነበርኩ “ኣቨርላስቲንግ ክለብ” ትብሃል ነይራ። እቶም ማትሪክ ዝሓለፉ ክሳብ ናብ ዩኒቨርስቲ ኣዲስ-ኣበባ ዝኸዱ ከኣ ካብ ኣስመራ ወጺኢ ናይ ሰሙን ክልተ ሰሙን ዙረት ንውድበሎም። ምስታ ናተይ ክለብ ዝነበሩ ገለ ንምዝካር፡ በዓል ትኳቦ ሞባእ፡ የማነ ገብርኣብ፡ የማነ በየነ (ጠሊፋ)፡ ክልተ ኣዋልድ'ውን ጓል ተበጀን ጓል ካሕሳይን

ዝብሃላ እዝክር። ኣብቲ ሽዑ እዋን የማነ ገብረኣብ ናይታ ክለብ ፕረሲደንት መሪጸሞ፡ ኣተኣላልያኡን ኣመራርሓኡን ምስኣም ከፍ ኢለ ክዕዘቦ ክለኹ ብሓቂ እድንጽወኒ ነይሩ። እዚ ወዲ ሰብኣይ ምስ ኰነ እንታይ ኮን ክኸውን ኢዩ ኢለ እሓስብ ነይረ። ኣነ ሜዳ ተሰሊፌ ኣብ ዜና ምስ ረኸብኩዎ ንሱ ኣለልዩኒ ኣነ ግን ጋግየዮ ዳግማይ ደንጽዩኒ፡ ኣዝየ ድማ ተሓጒሰ።

ካብቶም ኣብ ስሳታት ዝነበሩ ኤርትራውያን ተመሃሮ ዩኒቨርስቲ ኣዲስ-ኣበባ፡ ግዱሳት ሃገራውያንን ነይሮም። ኣብ ኣስመራ መጺኦም ብመደብ በብሓደ በብኽልተ ኰይኖም፡ ነቶም ኣብ ኣስመራ ንህዝቢ ክርእዩ ድራማታት ዝጽሕፉ፡ ንተዋሳእቲ፡ ንሙዚቀኛታት፡ ንኣለይቶም፡ እናረኸቡ ሃናጺ ርእይቶታት ይህቡዎም ነይሮም። ብመልክዕ ትምህርታዊ መደረ፡ ኣእምሮን ኣተሓሳስባን መንእሰያት ኣብ ሃገራውነት ከም ዘድህቡ ይገብሩዎም። ብተወሳኺ ነቶም ናብ ዩኒቨርስቲ መእተዊ ፈተና ክወስዱ ዝቀራረቡ ተመሃሮ ብምኽሪን ምትብባዕን የዳልዉዎም፡ ነቶም ሓሊፎም ናብ ኣዲስ-ኣበባ ዩኒቨርስቲ ዝኸዱ'ውን ተቐቢሎም ዘድሊ ስነ-ኣእምሮኣዊ ዕጥቂ የወፍዩሎም ነይሮም። ነዚ ኩሉ ንጥፈታት ከካይዱ ከለዉ ከኣ ኣብ ኣስመራ ንዋይ.ኣም.ሲ.ኤ. ኢዮም ከም ሓደ ምቹእ መሳለጥያ ዝጥቀሙሉ ዝነበሩ።

ነጋዶ'ውን ብወገኖም ኣይሓመቑን። ኣብ ውሽጢ ቀይዲን መሰናኽላትን ዝበዝሖ ቊጠባዊ ሜላ ስርዓት ኢትዮጵያ፡ ኤርትራ ንዕብየት ትጽዕት ከም ዝነበረት ንምርኣይ፡ ኣብ 1969 ሓደ ዓቢ "ኣስመራ ኤክስፖ" ዝተሰምየ ምርኢ ወደቡ። ዝዓበየ ትካላት ብኢጣልያውያንን ካልኦት ባዕዳውያንን ዝውነን ይንበር እምበር፡ ብኤርትራውያን ዝውነን ዝነበረ ትካላት'ውን ዘይንዓቕ ኣበርክቶ ነይሩዎ። እቲ ዝተወድበ ኤክስፖ ኩለንትናዊ ማለት ኢንዱስትርያዊ፡ ንግዳዊ፡ ሕርሻዊ፡ ኢደ-ጥበባዊን ባህላዊን ስለ ዝነበረ ኣዝዩ ዓቢ ኢዩ ነይሩ። ንሓያሎ መዓልታት ከኣ ህዝቢ ተሳቲፉዎን ፈትዩዎን። ነቲ መደብ ብመሰረቱ እቲ ሽዑ ናይ ንጉስ ሃይለስላሴ እንደራሴ ዝነበረ ኣስራተ ካሳ ስለ ዝደገፎ ኩሎም ኤርትራውያን ሰብ-ስልጣን ከይተሰከፉ ተሳቲፎሞ። ኩሎም ነጋዶን ሃብታማት ውልቀሰባትን ሰብ-ስልጣንን ህዝቢ ኣዋጺኦም ነቲ ኣደራሻት ምርኢት ኣቕሪቦሞ ከም ዝኸጽ ገይሮም ምርኢት ተጀሚሩ ክሳብ ዝዛዘም ኰይኑ። ካልኦት ክፍለ-ሃገራት ኢትዮጵያ ዘየተገበርኦን ዘይተሳተፍኦን ዕዉት ኤክስፖ ስለ ዝተገብረ ስርዓት ኣዲስ-ኣበባ ባህ ኣይበሎን። በዚ ምኽንያት ድማ ኢዩ እቲ ብድሕሪኡ ኣብ 1972 ዝተኻየደ ኤክስፖ፡ ንምሉእ ኢትዮጵያ ክሓቁፍ ኢዩ ተባሂሉ "ብሄራዊ ኤክስፖ" ዝተሰምየ።

እዚ ኩሉ እናኾነ ከሎ ናይ ተመሃሮ ኣድማታትን ናዕቢን ወትሩ ይቕጽል ነይሩ።

ተጋዳላይ ሚኪኤል ኤሚልዮስ ከም ዘዕለለኒ፡ ኣብ 1965 ሓደ መዓልቲ ካብ ኩለን 2ይ ደረጃ ኣብያተ ትምህርቲ ኣስመራ ዝተወከሉ ተመሃሮ ዝወደቡዎ ኣድማ ተወጢኑ። ነዚ ዝወደቡ ካብ ቤት-ትምህርቲ ልኡል መኰንን፡ ሚኪኤል ጋብር፡ ወልደየሱስ ዓማርን ወልደዳዊትን፣ ካብ ቀዳማዊ ሃይለስላሴ ተኽለ እዛዝ፡ ጀማል ዓብደልረዛቕን ዳኒኤል ገብረኪዳንን፣ ካብ መርሃ-ሞያ (ፖይንት ፎር) ከኣ ሚኪኤል ኤሚልዮስን ገብረእግዚኣብሔር ተወልደን ነበሩ። እዚኣቶም ኣብ እንዳ ዮሃንስ ናፍዕ ብስቱር ኣኼባ ገይሮም ወዲቦም ወዳዲቦም ነቲ ኣድማ ኣንቂሎሞ። ኣብያተ-ትምህርቲ ተዓጽዩ ኩሎም ኣብቲ ኣድማ ዝነበሩ ኣኪቦም ኣብ ቤት-ማእሰርቲ ሰምበል ዳጒኖሞም። እቲ ናዕቢ ግን ኣብ ቤት-ማእሰርቲ'ውን ስለ ዝቐጸሉዎ ኣብቲ ደምበ ዝነበረ ሳዕሪ ኣቃጺሎም ክሳብ መጥፋእቲ ሓዊ ዝመጸ ኰይኑ።

ብድሕሪኡ፡ እቶም ኣለይቲ ኣድማ ዝነበሩ፡ ብዘይካ ሚኪኤል ኤሚልዮስ ዳሐራይ ናብ ህ.ግ. ዝተሰለፈ፡ ካልኦት ዳርጋ ብምሉኦም ናብ ተ.ሓ.ኤ. ተሰሊፎም።

ምድንፋዕ ሃገራዊ ቃልሲ

ሰውራ፡ ብሕልፊ ኣብቲ ፈለማ ዓመታቱ፡ ሃይማኖታዊን ወገናዊ ስምዒታት ዘጥቅዖ በበይኑ መኻልፋት የጋጥሞ ነይሩ። እዚ ድማ ብሰንኪ ጉድለት ኣተሓሕዛ ላዕለዎት መራሕቱ ዝተፈጥረ'ዩ። ብሰንኩ መንእሰያት ብናይ መግዛእቲ ራዕዲ እናተገርፉ፡ ንሰውራ ጠቕሊሎም ከይወጹ ድማ እቲ ቃልሲ ተበላሊዑ ስለ ዘይበሰለ ሓዲግ ዝተቐርቀሩ ውሑዳት ኣይነበሩን።

ብሓፈሻኡ፡ ኣብ ውሽጢን ወጻኢን ዝነበሩ መንእሰያት ግን ቃልሶም ኣየቋረጹን።

ንኣብነት ኣብ ኣመሪካ ብዙሓት ኤርትራውያን ተመሃሮ፡ ክሳብ 1970 ኣቢሉ ኣብቲ ናይ ኢትዮጵያ ማሕበር ተመሃሮ ኢዮም ኣባላት ነይሮም። ሰራዊት ኢትዮጵያ ኣብ ዖና ከረን ነታ ዓዲ ኣቃጺሎም፡